

-popa

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I. 35 No. 9.
1 Sept. 1931
Numărul 2 lei 50 b.
REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA
CALEA REGELUI 38.
CLUJ

Cuprinsul

In vie	Ion Pillat	Inoptare	V. Russu-Șirianu
Galerele albe	Cezar Petrescu	Moartea lui Alexandru Block	N. N.
Un călător	Gib. I. Mihăescu	Liviu Rebreanu	Ion Darie
Cântec antic	Dem.	Clipe	T. Murășanu
Galben	Al. O. Teodoreanu	Sfârșitul unei mari împărății	O. M.
Toamna	D. N. Teodorescu	Cântece pentru Lelioara . . .	Emil Dorian
Scrisorile unui răzeș	C. Robul	Puterea slovei	E. Titeanu

Cărți și reviste, Cronica mărunță, Desemne de Victor Ion Popa, M. G. Georgescu etc.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii) * * * (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } - cu 5% netto
Primește depuneri în cont curent }

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND

No. 38
CLUJ

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

ANUL I
No. 9

1 SEPT
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

„GALERELE ALBE“

— Pe o carte a lui Giovanni Papini. —

În jurul școlii de odinioară, am zărit schele stropite cu var și lucrători albi ciocănind tencuiala.

Era în orașelul copilăriei, unde întâmplarea m'a întors strein acum, într'o după amiază cu străzile pustii și încinse de căldură. Spre gară mă țara un vehicul apocaliptic, cu arcurile subrede, cu calul obidit și cu ovreii somnoros. Din „Strada Mare“, birja ocolise pe uliți întorochiate, și amintirii încă familiare. Mă surprindea trist, încetineala cu care timpul abia îndrăznise, timid, să schimbe înfățișarea provincială a acelei urbi din celalt capăt al țării. Abia câte-va ziduri noi în locul câmpurilor virane; incolo aceeași pomi îmbătrâniți acum, aceleași grădini în care merii își încovoiau crângile grele de rod, aceleași curți cu iarba verde și cu poteci de lespezi, unde femei cu broboada albă aruncau pumni de grăunțe cârdurilor de păseri. Doar autohtonii, alții, îmi erau necunoscuți, și necunoscute tăbliile albastre, cu care municipiul, firește credincios partidului de guvern, prefăcuse vechile numiri ale străzilor cu altele, ce dovedeau recunoștință pentru proaspetele gloriei.

Atunci, la o cotitură, mi-au apărut brusc și neașteptat zidurile școlii de odinioară.

Urcăți pe schele, lucrătorii cu albe mistrii dădeau bătrânei o tinerețe amăgitoare. Și fără voie, mi-am amintit înaintea ferestrelor ude de var;

— Aici e clasa întâi, cu tablourile murale ale anotimpurilor; dincoace a patra cu harta celor două Americi, subțiate la mijloc ca trupul unei viespi uriașe; colo, cancelaria „Domnilor“...

IN VIE.

*Tot mai miroase viea a tămâios și coarnă,
Mustos a piersici coapte și crud a foi de nuc...
Vezi, din zăvoi sitarii spre alte veri se duc;
Ce vrea cu mine toamna pe dealuri de mă'ntoarnă?*

*Nu e amurgul încă dar ziua e pe rod
Și soarele de aur dă'n pârg ca o gutuie.
Acum — omidă neagră — spre poama lui se suie
Târâș un tren de marfă pe-al Argeșului pod.*

*Cu galben și cu roșu își coase codrul iia,
Prin ței lumina sboară ca viespi de chihlibar.
O ghionoaie toacă în'un agud, și rar
Ca un ecou al toamnei răspunde tocălia...*

*S'a dus... și iarăș sună... și tace... Dar aud
— Ecou ce adormise și-a tresărit deodată —
În inimă o toacă ce'ncepe'n cet să bată
Lovind în amintire ca pasărea'n agud.*

Florica, August 1920.

ION PILLAT.

În grădină, crescuseră ca și odinioară ierburi sălbatece, neturburate în tina celor trei luni de vacanție. Iar sub streșina cărămizie, am zărit aceleași cuiburi cenușii de rândunele, adăpostind poate erezii direcți ai puilor cu pliscurile galbene, pe cari îi sburătăceam atunci cu praștiile noastre obraznice.

De ce nu m'a înfiorat însă nici o caldă emoție, — cum scrie la cartea amintirilor? Și de unde atâta ingrată indiferență pentru acest cimitir al copilăriei? Imi cercetam sufletul temător să nu-i descoper o infirmitate și nu mi-am putut erta această uscăciune, de cât gândind la acea neplăcută amintire, care apăsă toate generațiile ce au fost odată încarcerate între ziduri de școală.

Peste câte-va zile fără-grija copiilor va sfârși. Școlarii rup foile

împuținate din calendar cu mâhnire, căci fie care zi trecută îi apropie de scadența libertății. Edificiile proaspăt văpsite, cu miros de tencuială și mucigai în sălile albe, vor deschide porțile trei luni odihnite. Copii cu ochii nevinovați și clari se vor îmbulzi sgomotoși, cu hainele proaspăt netezite, cu ghiozdanele noi, cu caete frumos cartonate, cu plumbierele pline de creioane neciuntite încă și cu cărți care ascund desfătarea pozelor necunoscute. Dar după bucuria acestor nevinovate noutăți; când creioanele vor începe a-și rupe vârfurile ascuțite, când cărțile își vor îndoi colțurile și ghiozdanele își vor înmuia cartonul; între zidurile ostile de clasă, zi cu zi, monoton, se va vesteji fecioria ochilor puri; din obraji se va topi robusta sănătate și su-

fletele agere și sălbatece se vor deflora trist de oficiala îndopare cu învățatură. E o suferință obscură și fără protestare îndurată, pe lângă care trecem cu nepăsare și pe care o sarcotim aproape fatală. De aceea poate sub toate latitudinile, captivitatea celordintâi ani de școală, când laborios și savant se ucide personalitatea micului animal omenesc, supunându-l mediocrei nivelari de turmă; — a smuls accente de neuitată durere. Căci nu știu să existe o literatură mai tristă și mai depri-mantă ca aceea a amintirilor de școală.

Înainte ochilor se desfășoară o tragică galerie, copii și adolescenți peste al căror suflet fraged o mână brutală și uniformă a mânjit urme pentru totdeauna neșterse. Buni și răi, plini de ingeniu sau sortiți mediocrității, coboriți dintr'un sat de mocani sau din etacul cald al unei mame desmierdătoare, cu toții scriu cel dintâi capitol desnădăjduit, după care toate desamăgirile, toate suferințele, toate umilințele și toate concesiunile făcute vieții mai târziu, nu mai au decât o ștearsă și secundară însemnătate.

E Trăsnea, doborât de definiții savante, care adoarme într'acea zi friguroasă de Noembrie, pe un hat lângă Fălticeni vechi, sub cap cu „Artea ce ne învață a vorbi și scrie corect o limbă“. E Bursierul lui Delavrancea, răsucindu-se în așternutul dormitorului pentru a asculta mai atent cele dintâi destăinuri vinovate ce-i atâță imaginația. E Charles Bovary — Charbovary — cu cascheta lui „ovoidă și umflată cu balene, care tot odată aduce cu o căciulă, cu o șapcă, cu o pălărie rotundă, cu o caschetă de lutru și cu un fes de noapte“, și din care copii și-au găsit obiect de glumă și de suferință din primul ceas. E Pierre Nozière, cu tunica fantastic imaginată de Rabiou, croitorul portar curajos și mistic; întru delectarea unui întreg colegiu și spre întâia umilință a copilului ce ascunde în pupitru primul caet de versuri stângace. E micul Jack (par un k) desprins din etacul Idei de Barancy, pentru a mucezi aruncat în gimnasiul Moronval, în tovărășia lui Madou-Ghèza, odrasla nefericită a regelui din Dahomei. E Poil de Carotte, chinuindu-se să înțeleagă în dormitorul institutului Saint-Marc, de ce provizorul Violone sărută noaptea, când lumenele se stâng, pe Marceau, cel care roșește ca o fată. E Jaques Vintgras, acumulând

zi cu zi, revoltele din care va izbucni refractarul Vallès. E Sebastien Roch, alungat din pensionul iezuiților cu sufletul și trupul violat. E William Wilson, captiv în vasta și umeda închisoare școlară dintr'un sat fără nume al Angliterei. E Iliușca, bombardat cu pietre de ceața colegilor pe care îi urăște și e chinuit de remușcare până la moarte, fiindcă a hrănit un câine vagabond cu o bucată de pâine în care ascunsese un ac cu gămălie. E Egorușca din Stepa lui Cehov, dus la școală de alungul câmpiilor pustii și emoționat până la plâns de cântul Stepei, pe care nu o va mai asculta. E Kim, fugit din colegiul Saint-Xavier din Lucknow, pentru a întâmpina în furnicarul eteroclit al uliților indiene, Omul sfânt, de care nu l-a desprins nici o învățatură și nici o disciplină.

S'ar părea dar că școala lasă amintiri necicatrizate, fiindcă nu urmărește de cât uciderea tinereții, și gătuirea inteligenței; fiindcă dascălul nu e de cât un călău oficial, tocmit să sugrume personalitățile incommode. Din această luptă între frageda individualitate și pedantul pedagog, cu redingotă, catalog și nuia, biruitul e întotdeauna copilul redat societății așa cum îl cere, spre liniștea ei rezemată pe o uniformă mediocritate: element amorf de sta-tistică.

Se vorbește, ca întotdeauna înainte de deschiderea anului de studiu, despre reforma școlii. Dar copii se întorc la aceleași bănci scrijilate de iscălituri și pătate de cerneală, repetă aceleași definițiuni goale de senz, moțăesc seara pe aceleași caete cu teoreme și fac ucenicia ipocriziei într'aceiași „galeră albă“, unde, spune Giovanni Papini — „Unicul text de sinceritate e păretele latrinei“.

Ce fericite ne par atunci, vremurile, când guvernatorul Virginiei, într'un raport adresat în 1660 regelui Carol al II al Angliterei, se felicita, că — mulțumită Domnului! — nu existau în colonii nici școli gratuite, nici imprimerii...

CEZAR PETRESCU

UN CĂLĂTOR.

Prin fereastra larg deschisă a compartimentului, plesniturele roților pe șine, năvăleau necurmat odată cu aerul rece al nopții de primăvară; umplându-i plămâni de răsoare și zdrobindu-i timpanele su-lovituri de ciocane. Siluete carbobonizate de copaci stingheri apăreau fugar în cadrul cercevelor; une-ori se desfăceau cu totul din besnă, apropiindu-se amenințător și scuturând în aer sute de brațe înspăimântate; dar monstrul de fer, în goana-i desmățată, le aluneca sglobiu printre ghiarele fantastice și negre și se perdea zănat în adâncimi tot mai necuprinse de întunec.

De pe bancheta, pe care încremenise cu ochii țintă la geamul vagonului, înghemuit în pardesiul subțire și friguros; privea uimit la acești hecotohiri reinviați par'că din adâncimile vremurilor; ar fi vrut, poate, ca unul din brațele lor schiloade și informe să prăvăle gonașul de foc din fâgașul lui feruit; să-l rostogolească deodată într'o prăpastie neprevăzută, groaznică, fără fund.

Apropia pleoapele și întrevedea printre gene scena formidabilă a catastrofei. Detunăturile roților îi creșteau atunci haotic în pavilioanelor urechilor; îi dădeau senzația exagerată a unui tumult înspăimântător, brăzdat de-o serie discontinuă de trăsnete cutremurătoare, sfâșiat de țipete dureroase și vaier omenesc. Se simțea târît în abis și strângea ochii de groază și de mulțumire abia îndrăznită. Ce nu era în stare să facă singur, ar fi voit să săvârșească neprevăzutul.

Dar trenul sbura înainte prin besna de tăcere, cu ropot și detunări de avalanșe. Și el se înghemuia și mai mult pe bancheta îngustă, se încovriga în sine ca un pui în ghiarele unui uliu; neputincios și în voia forței, care-l ducea năpraznic și nepotolit.

Acolo, la capătul călătoriei îl aștepta, pentru firea lui, ceva deopotrivă morții. Cea mai teribilă umilință. Il aștepta ochii severi și trufași, a căror mândrie o înfruntase odată, o batjocorise, o strivise sub disprețul său tăios și obraznic; și a căror îndurare trebuia să o ceară acum: doi ochi, sute, mii de ochii; îi vedea scânteind în noaptea de afară necruțători, ironici, vicleni, amenințători. Doi dintre ei se apropiau chiar încrunțați, salbatici, corosivi; îi sim-

CINTEC ANTIC.

*Cine-ar putea ca să-ți cânte antica ta frumuseță?
Valul lunatic de mare, nu ar putea să cuprindă
Ritmul mersului tău; —
Coardele grele de vânturi, zădarnic se'ntind,
Harfa pe zare destinsă rămîne neputincioasă;
Cântul lui Pan cântărețul nu poate nimica să spue,
Zădarnic frunzele toate, zădarnic mai cîntă.
Treci grațioasă și rece ca o statuie,
Soarele fire de aur grabnic le strînge;
Discul purtat de Apollo subțîmpuri apune,
Vine doar n aptea părului negru,
Părul tău negru cu unde de ape damnate,
Părul tău negru . . .*

*Zarea se'nchide ca niște hrisoave;
Ochii tăi doară ca două trireme*

*Poartă pe apele sării tăcute și plînsă,
Suliți cu care luptară pe vremuri ne'nvinse-amazoane.
Suliți ce știu să învie ca raza de soare
Dar știu să omoare
Ca șerpii ce șueră sara pe șesuri cu iarbă bogată și ulă.*

*Pieptul închide izvoarele vieții
Care'n adîncuri ca pietrele stîncii de tari,
Plîne se luptă . . .
Brațele albe despică tîria și fulgeră zările toate.*

*Cade în față umil cântărețul
Și unda genunchilor calzi ți-o sărută . . .*

DEM.

țea arzându-i vederile, străpungându-i țesăturile feței; încetul cu încetul se înconjurau în conturul unei figuri cunoscute și țepene. Incepea să tremure. Simțea învăluindu-l suflarea pîrintească, cu suflul rece, umed de cavou. Și auzea penru a nu știu câte-o oară, cuvintele care-l șfichiuiiau ca plesnituri de foc: „Ce mai cauți acum, du-te...”

Acest „du-te” îl sfredelea ca un burghiu, îi da toți fiorii sfârșitului. Iși simțea sufletul micșorându-se, strângându-se, topindu-se strivit sub o greutate covârșitoare.

Dar tresărea îndată înfricoșat ca un bolnav furat de începuturile agoniilor; se scutura din frigurile delirului; își simțea sudoarea care-i prelingea fruntea răcindu-se și răcorindu-i svăcnelile tâmpelor; iar fața de lămăe, se schimonosia într'un zâmbet fără curaj.

Privea atunci năuc la ceilalți călători, cari sforăiau pierduți, diafanizați în lumina searbădă, fume-gândă a lampionului. Le cerceta în expresiile înlemnite ale fețelor, dacă nu cumva i-au urmărit pe sub ascuns vre-un gest nepotrivit, involuntar.

Dar mirarea, îngrijorarea, groaza, care se ceteau pe aceste figuri de panoptic; erau ceva cu totul strein de viață. Ușurat, se așeza atunci mai bine între răzemătoarele locului îngust.

De bună seamă, aiurelile acestea proveneau din oboseala călătoriei. De aproape două săptămâni pe drum! Din țara aceea streină, depărtată și posomorâtă și până aci în apropierea orașului pîrintesc! Doar singur observase; cu cât drumul se prelungea, cu atât se îngroșa în mințe-i negura, încălcându-i gândurile.

Nu-l va alunga fără îndoială; nu va avea tîria să fie atât de crud.

Il va ruga, îl va implora, îi va cere ertare, chiar în genunchi de va fi nevoie. Și bătrînul e prea mîndru, ca să nu fie înduioșat de atîta umilință.

Il va povesti toate ororile foamei care-l gonea din urmă.

Toate rătăcirile prin orașele acelea sure ale străinătății, în așteptarea unui succes imprecis, care n'avea să vină niciodată. Il va spune cum a risipit ast-fel tot ce-i rămăsese de pe urma mame-sii; cum decăzuse apoi încetul cu încetul, fugind din loc în loc, urmărit de creditori, de portărei și de tot felul de agenți roșii sau negri, ca de un nor sinistru de păsări răpitoare; cum ocupase rînd pe rînd cele mai josnice slujbe; cum își vînduse pînă și hainele și rufele, cum vînduse și cea din urmă po-doabă, pe care o mai păstra dela mamă-sa, pentru a putea lua drumul țării natale: o relicvă scumpă,

la care ținea ca la un idol, — aducătorul lui de noroc, — și pe care o ferise cu cea mai mare îndărjire de toate avînturile necurate ale slabului său suflet.

Toată această mizerie progresivă va încanta pe bătrîn; îl va ferici; îl va face să sară în sus de mulțumire că i-se împlinise profesiile.

— Nu-ți spuneam eu? îi va zice; nu-ți spuneam! Mărturisește singur.

Il va aproba atunci și bătrînul va fi tare mulțumit. De atîta mulțumire îl va eria. Mai ales înfrîngerea finală, hotărîrea de a se întoarce și a pleca genunchiul dinna-nte-i, îl va încanta cu desăvîrșire.

Fără îndoială, albit de bătrînețe, va fi pierdut mult din îndărăticia trecută; va avea cuvinte mai bune pentru el; îl va primi ca pe un fiu rătăcit, va tăia vițelul cel gras. Amintirea morții, pe care o jicnise atîta în viață; îi va fi sădit în suflet semînța omeniei. Cu neputință să nu-l ierte și să nu-l primească!

Aromit de somn și de blîndețea celor din urmă închipuiri, ochii i-se lăsau de plumb; dar la prima atingere pleoapele se respingeau iar, speriate. Gîndul alungării se reîn-torcea neconținut, tiran și ucigător, cu tot cortegiul de groaznice închipuiri aveau, de catastrofe imaginare, de coșmaruri cu ochii deschiși. Conștiința distanței care se

micșora la fie care plesnitură a roților, îi aducea tot mai dese tresăriri de friguri.

Tot timpul călătoriei, această rotire de senzații, îl sdrobise sub contrastul aspectelor ei opuse, care se perindau cu o regularitate matematică. Dar nici odată ele nu-i apăruseră decât într'o formă neclară, nesigură, învăluită de mister și de groază.

Acum însă, în apropierea imediată, scena primirei i-se prezentă în spirit cu o luciditate care-l uimi; îl prinse cu totul în țesătura ei de amănunt; îl covârși sub puterea de adevăr a viziunii.

O, nu-l va alunga. Dar îl va umili cu toată bucuria acea pe care o avea să umilească, ori când și pe ori cine. Cu bucuria, cu care dusesese la mormânt, umilind-o până dincolo de viață, până'n ultima clipă, pe mocnita-i tovarășe de zile.

Invinsul închise ochii. Amintirea mamei muribunde îi făcu sufletul în bucăți. Cum nu gândise în tot timpul drumului, la cea mai de seamă cauză a plecării!

Revăzu patul celei pe moarte și-i auzi sughiturile agoniei. Resimți indignarea străveche împotriva călăului tenace și metodic. Și-aminti de răzbunașea pe care o făgăduise întinsei în cosciug, în șoapta celui din urmă sărut. Își aminti de toată nobila-i mânie de revoltat romantic.

Cea mai teribilă răzbunare! Ii veni să suradă de oroare și desgust. Se va duce tremurând, în fața atotputernicului criminal, cum îi striga oदनioară, în certurile lor grozave; și-i va implora mila! Va râde poate, de va fi nevoe, de amenințări de odată și vai, de scumpa moartă.

Și văzu în gându-i mutra sarcastică a obedului, plecându-se asupra-i, roșie, instelată de fibre vinete; îi simți mirosul acru, abia perceptibil de vin și apă de gură, și-i auzi vocea găunoasă și răsul posnas.

— ...asta ți-a fost răzbunarea? Într'adevăr teribilă... Ha, ha... m'ai făcut de răs, iubitule; ai îndrăsnit să te întorci în halul ăsta, cu zdrențele ăștia, cu mutra ăsta! Vai teribil te-ai răzbunaș! De răs mai făcut, de răs. Ha, ha, ha, ha... mai-că-ta te privește satisfăcută, de-acolo de-unde o fi... în sfârșit ai îmblânzit-o... Am un loc de intentent... ți-l pot oferi... Nu-i așa c'ai răzbunat-o? De ce nu vorbești? Ai venit aici să-mi taci?

El va trebui să răspundă și să

GALBEN.

*O frunză uitată de toamnă,
Acopere'n ape o stea,
Și luna, a toamnelor Doamnă,
Împrăștie aur pe ea.*

*O frunză, atâta ne lasă
Când trece foșnind prin porumb
A păclelor rece Crăiasă
In drumu-i spre zarea de plumb.*

*Vin zvonuri în cete încet,
Că nu știi de sînt sau nu sînt.
Depart, departe 'n brădet
Octombrie cântă din vânt.*

*De ce a venit să s'ascunză
O lacrimă'n colț de pleoape?
Iubirea noastră e-o frunză
Ce-acopere stele pe ape.*

AL. O. TEODOREANU.

rădă afirmativ. Frate-său, căruia, la plecare, îi strigase laș și sclav și care, fără îndoială va fi de față acum, la întoarcere, va surâde cu ironică compătimire.

Va geme atunci de durere și rușine; dar gemetele se vor topi în gât, într'un răs, voios și lingușitor; un răs, care va trebui să fie, cât se poate de sincer.

Vor veni și orășenii, obișnuții casei. Va veni și ea, aceea, pe care, în mândria-i exagerată, în încrederea oarbă pe care o avea în forțele sale, o refuzase pur și simplu, în ciuda „atotputernicului“; pentru că, în doi ani de dragoste tinerească și sfioasă, o găsise fără sufletul, de care el credea că are nevoe. Va veni tot orașul; toți ochii aceia care-i răsăriseră pe neașteptate din puterea nopții.

Și auzi iarăși răsul uscat al obedului.

— Il cunoașteți, ha ha! E noul meu intentent. Înainte îmi era fiu, înainte de a-l desmoșteni... conform, conform, mă ertați, conform articolului... ertați... din cauză de insulte grave. Il cunoașteți? E cel de care vă plângeați că nu vă salută, că vă face proști în discuții, și vă întoarce spatele pe stradă. E cel, care-mi striga, că am omorit pe mamă-sa, ha, ha, par'că-mi făcuse ceva biata bătrână! Nu cu otravă

domnilor, nu cu cuțit domnilor, nu cu revolver, domnilor, ci cu ce credeți! cu, domnilor, cu umilință domnilor... așa mi-a strigat dumnealui, în față — și în dos, la toată lumea... fostul meu fiu; mi-a strigat, răzbunare! ca în romane: să mori de răs, nu altceva; că mă va da el gata, așa cum i-am dat eu pe mamă-sa.

...Este el, dragă vecine, cel care ți-a strigat că nu te-ar lua nici de servitor; acuma mi-este indendent; dacă vrei îți poate aduce un pahar de vin bun sau chiar poate să-ți toarne, ca să te speli. Pentru că... ha, ha... se răzbună teribil... iubite vecine... după cum vezi...

Ii reveneau ast-fel în minte frânturi de fraze, pe care le mai auzise cândva, atunci. Acum le întregea, le potrivea una lângă alta, le grada în discurs.

Vocea bătrânului îi răsuna clar în ureche; figura lui îi plutea limpede dinnaintea ochilor; figurile tuturor îi apăreau iscoditoare, surâzătoare, vesele, gata ca de obicei să pufnească în răs de posnele acestui bufon senil, bogat și puternic, stăpânul tuturor, cu imensa-i avere și cu binefacerile-i mari și mici; să rădă cu hohot de proștiile lui, prefăcându-se că-i apreciază humorul. Șleahța întregă de provinciali abrutizați, și prefăcuți, atât de rudimentar prefăcuți; turma pe care o disprețuise din tot sufletul, pe față, pe care o batjocorise fără nici o cruțare, pe care o umilise la rându-i cu toată cruzimea, ori de câte ori i se oferise prilejul; așa cum umilise și pe tatăl-său!

Bătrânul nu se va lăsa, până nu-l va jicni din nou dinaintea acestei mulțimi. Cum va putea să-i suporte murmurul și sarcasmul nerod?

...Trenul păresea tocmai penultima stație, făcându-și loc printre macazurile svâcnitoare, care se răreau din ce în ce. Incetul cu incetul își lua tot mai mult avânt spre limanul de groază. Prin cadrul geamului, din ceața sură, se năzăreau în depărtări, imense mogâldețe antideluvine.

...Va fi și ea de față și va zâmbi pudică și roșie de plăcere, de satisfacție...

.... Cu neputință! Nu va coborî. Va merge înainte tot înainte; se va da jos în gară, numai pentru a-și prelungi biletul de drum. Da, așa va face. Intentent? Dar va putea găsi locuri mai bune aiurea,

în țara aceasta, unde venea la atâtea cunoștințe, pe care, face să-și dea seama, trebuie să le fi căpătat acolo, printre streini, de sigur.

Idea aceasta, care-i veni pe neașteptate îl umplu de lumină și bucurie. O lespede păru că i-se ridică de pe suflet. Ii veni să sburde de fericire; și neputând face altceva își mută picioarele unul, de-asupra celuilalt. Cum nu gândească oare mai de mult?

Ba nu. Va rămâne o zi în oraș. Va merge să vadă mormântul martirei. Va căuta să se întâlnească cu bătrânul; și-l va sfida. Îl va lăsa să rânjască de bucurie, văzându-l că se întoarce învins și jer-pelit; și-i va întoarce spatele cu acelaș dispreț elegant de acum cincisprezece ani. Și-l va lăsa uluit de mirare și de ciudă; va lăsa un întreg oraș nedumerit. Îl va vedea și ea și la început va zâmbi miloasă, jicnitor de miloasă, de trista-i înfățișare. Dar o va înfrunta cu privirea și-o va amuși și pe dânsa cu tenacitatea-i de fer. La fel, la fel, ca acum cincisprezece ani. Un oraș întreg va rămâne uimit și nu va ști, nu va putea să înțeleagă de unde atâta trufie, atâta putere de voință. O, de va fi stăpân pe sine până la capăt! De-l va ajuta, sfânta moartă, cu amintirea-i mântuitoare; de-i va călăuzi pașii și-i va întări cugetul cu surâsul ei de dincolo de moarte!

Așa va face, așa va face!

Își frecă mâinile buimac de norocul care-l lovise pe negândite. Ochii îi clipeau strălucitori. Și rostogolișul roților nu-l mai înspăimântă; îl întărea dinpotrivă, părrea a lua parte la bucuria lui, era chiar cântecu-i de triumf, în drum, către isbândă.

Va pleca apoi în ziua următoare. Ei vor fi și mai mult uimiți. Vor scorni fel de fel de închipuiri. Imbrăcămintea lui detestabilă, va fi motivată indulgent de însăși imbecilitatea presupunerilor, care se vor isca. O vor da-o pe seama originalității. Îl vor socoti bogat și puternic; și atât de tare în cinismul lui, încât să-i păcălească în modul acesta! Îl vor petrece pe drumu-i, pe care-l vor crede comod și îndepărtat, cu invidia lor. Și a lui. Și a ei mai cu semă!

...Iar el, în vremea asta va începe din nou urcușul istovitor al neajunsurilor...

Își simți ochii umezindu-se.

Va fi mai norocos în propria lui țară? Va putea găsi un colț de că-

min și o îmbucătură de pâine? Ori va retrăi tragedia grozavă, care-l alungase înapoi de peste mări și țări?

Îi va fi oare fatală dârzenia din urmă? Va ști, atunci, să moară cel puțin ca un viteaz?...

Se cutremură. Idea morței latente și încete de care fugise atâtea cale, ca s'o reîntâlnească la capătul călătoriei — îl făcu să scrâșnească din dinți, ca prinsul într'o capcană meșteșugită.

Vai, trebuia să dea ochi cu bătrânul! Trebuia să-i cadă în genunchi, să se roage, să-l implore. ...Dar dacă'l va gonii, nu va strica oare totul?..

...Nu-l va alunga fără îndoială. Nu va avea tăria să fie atât de crud. Sau mai bine atât de puțin crud. Îl va opri să-și satisfacă pofta de a înjosi și de a-și arăta învinsul nesățioșilor săi admiratori. Iar el va ști să rădă de glumele și răutățile părintești.

Strânse pumnii și încheștă fălcile.

...Va ști să-și înfrângă cerbicia tinereței; va ști să rădă sgomotoș,

să se prăpădească de răs, să mărturisească ironic cât de caraghios era când amenința cu răsbunarea, cât era de fals, de banal, de melodramatic... mai ales când jura... va ști să-și câștige o bucată de pâine cu sudoarea frunței, bufon al unui bufon...

...Doamne, de-ar fi bătrânul tot așa de crud, să-l oprească!..

Trenul își potolise viteza; roțile isbeau șinele în cadența reținută. Și cadența aceasta se potrivea de minune cu o frântură de cântec, pe care o amintire năvălase i-o aduse din depărtările copilăriei.

Ascultă cu luarea aminte: roțile nu cântau altceva decât un crâmpei de refren, pe care-l fredona deseori, mamă-sa, în orele ei de scurtă veselie. Aceiași melodie, care revenea într'una mohorâtă, fără sfârșit.

Luminile orașului apăreau palpitante din albastrul întunecos al începutului de dimineață. Pe băncile de alături, călătorii ceilalți sforăiau înaintea, încremeniți în poziții bizare.

GIB. I. MIHĂESCU,

TOAMNA.

*Sunt numai eu cu toamna în grădină
Sub cerul care 'ncepe să coboare
Pe urma pasărilor călătoare
Intunecata norilor cortină.*

*Și toamna 'ngenunchiază și se'nchină,
Și toamna se ridică, — și mă doare
Cînd aiurările-i sfășietoare
Lovesc în crengi mâncate de rugină.*

*Și toamna își întinde mîna sumbră
Svîrlind un pumn cu pete mari de umbră
Pe cea din urmă pată luminată.*

*Și iar ingenunchiază să se'nchine,
Și se ridică iar, — și dintr'o dată
Se prăbușește toamna peste mine.*

D. N. TEODORESCU

NALUCA

Poiana-Negrei, 28 August.

Când mi-a adus puiul abia smuls din culcușul cald al cerboacei, era o vietate sperioasă, cu ochii umezi și cu picioarele subțiri și atât de fragede, încât ne așteptam la fiecare pas să se frângă sub sarcina trupului.

Moș Neculai, pădurarul îmi pregătise de mult acest dar. Il descursasem dintr'un proces complicat care-l purta de doi ani în fiecare lună pe la grefa tribunalului, unde zădarnic scotocise fundul pungei spre îndestularea copiștilor și jalbarilor. (Mai ales, era acolo, unul de la condica termenilor, roșcat, păros și cu un dinte rupt; adevărat maestru într'acest meșteșug). Când am pus capăt procesului în câte-va zile, i s'a părut minune. Se deprinsese omul în fiecare lună să-și înhame bălanul, să împătorească citația în chimir și să tragă o raită pe la târg. Părea chiar să-și fi făcut dintr'aceasta cea mai însemnată îndeletnicire din viață, o îndatorire fără putință de înlăturat, pe care i-o rezervase destinul către sfârșitul vieții. Acum fără această grijă, începuse să se tângue de urât.

Dar fiindcă i-am socotit că banii cheltuiți cu timbre și cu hrana sfințelor guri ale justiției, abia se ajung cu câștigul procesului și nu i-am primit nici un sfanț, Moșneagul s'a pus să iscodească în dreapta și în stânga ce m'ar putea mulțumi.

Și a aflat că de zece ani nu mă pot mângâia, de moartea unui cerb, crescut în grădina din spatele casei și sfâșiat într'o noapte de câni. Se întâmpla adică să doresc ceia ce-i sta mai ușor în putință să împlinească. Astfel m'am trezit într'o dimineață cu moș Neculai, descăr-când din căruță un sac și din sac scoțând la iveală sperioasa sălbăticiune. Nu împlinise săptămâna și abia se sprijinea clătănându-se pe

picioarele crude. După cele dintâi desmierdări care-i înfiorară blana pe trupul înfricoșat, fugi în tufișurile de smeură din jurul scărilor și se piti acolo, ca în cine știe ce tainic și dosit adăpost de pădure.

Ne-am împrietenit însă deîndată.

Trăise prea puțin în codru pentru a-i simți lipsa, și donița cu lapte isbuti să înlocuiască după puțină sfială ugerul matern. Iar fiindcă obicinuița ne silește să botezăm fiecare vietate familiară, cu nume oarecum obligatorii prin uzul veacurilor; copiii îi descoperiră unul, feciorelnic și potrivit ameti-toarei iuțeli cu care străbătu grădina la prima spaimă, svâcnind peste arbuștii cu frunzele crețe; și-i spuseră Năluca. Evenimentul avu loc chiar cu o deosebită solemnitate. Gigi aduse crucifixul de metal alb, și Zoe se lepădă de trei ori de satana, întru mântuirea pădurateci prizoniere creștinate. Năluca, se bucură cu acest prilej de o îndoită porție de lapte; cea ce o făcu fără îndoială să simtă superioritatea și avantajile creștinismului față de celelalte confesiuni.

Incepând de la această dată, Năluca, deveni singura grijă a copiilor și tirana întregii ogrăzi. Câinii rămaseră zi și noapte, legați în lanț; și nedumeriți de acest regim fără precedent în scurta istorie a existenței lor libere de până atunci; se puseră să urle în fiecare noapte cu acea solidaritate energică și neobosită care caracterizează toate revendicările democratice. Celelalte vietăți ale ogrăzii; cele două pisici vârgate, păunul solitar și înfumurat, curcanul cu pufăituri de indignare, cârdul de găște cari vociferează ofensate, nu se mai bucurară de nici o atențiune, și rămaseră înfârșit liniștite, în mediocritatea lor comună, de unde jocurile copiilor nu le mai turburară digestia.

Și sălbăticiunea crescă astfel în captivitatea domestică, între grajd și bucătărie, urcând scările și sbur-

dând printre pomii grădinei, cu o bunăvoință și resemnare care dintru întâi mă încântă, dar care începă curând să mă dezoleze. Prea lingusitor venea să lingă mâna când simțea înlăuntru bucata de zahăr. Prea supusă participa la jocurile copiilor. Prea se amesteca în toată turma celorlalte animale, ca o vulgară prăsilă domestică. O întreagă imaginație întreținută de literatură, mi-o desmințea trist și fără putere de amăgire. Romantica aparițiune a pădurilor, care emoționează vânătorul în ceasurile de pândă și vrăjește drumețul când săgetează ca o umbră imaterială sub frunzărul codrului; creștea între orătănii ca o simplă vițea.

Pândeam adesea să-i descoper o urmă de neliniște, seara, când vântul aduce mirosul umed al otavei de pădure. În grădina atunci goliță, câteva paseri, ciripesc somnoroase în cuiburi. Adierile înfioară frunzele abia simțit. În liniștea aceea ași fi dorit s'o văd dilatând nările, ciulind urechile la o chemare mie neauzită, alergând în jurul zaplazului înalt în căutarea unei spărturi pe unde să evadeze. Uneori credeam că am surprins în sfârșit tainica nostalgie a codrului. Sub nucii cu umbrarul întunecat, se oprea neclintită cu capul ridicat, ascultând ceva. Contemplam picioarele subțiri cari tremurau; capul răsturnat pe spate; urechile îndreptate să soarbă ecurile; silueta aceea de stampă vânătoarească din care nu lipsea decât aparițiunea sveltă a Dianei cu tolba de săgeți. Dar după câte-va clipe se smulgea locului spre sunetele cari o tulburaseră. Nu era decât sgomotul cuțitelor la bucătărie, unde știa că o așteaptă donița cu lapte.

* * *

Totuși, în cea dintâi noapte, când poarta fu uitată înlătură, am găsit culcușul ei gol.

Copii o căutară în zădar, scotocind toate ascunzișurile grădinei și zădarnic nădăjdind să o afle prinsă undeva, în apropiere. Pădurea o înghițise fără urme. Și cu toată nemângâiata tristețea a copiilor, nu mi puteam ascunde o naivă și nemărturisită bucurie. Captiva se reabilitase.

Câinii desfăcuți din lanțul deacum inutil, încetară concertul nocturn. Copii se întoarseră la pisicile resemnate, la păunul înfipt în creștetul hambarului, la curcanul care se refugie sub magazii strănu-

tând indignat, la cârdul de găște, care se văietă bătându-și aripile albe.

Năluca fu uitată.

În culcușul ei cu satisfacția martirului înfățișat răzbutat, își instală cartierul de noapte, Bob, câinele ce îndurase patru luni umilitorul regim al lanțului.

Când îmi puneam etichete pe piept, clătînându-și coada scurtă în semn de cea mai nestăpânită bucurie, păream să citesc în ochii lui rotunzi și supuși o iertătoare muștrare.

— Vezi numai noi am rămas credincioși. Nimic nu ne poate alunga dela casa ta, unde bucătăreasa ne asvârle dușmănoasă cu bucăți de lemn, copii ne batjocoresc în jocurile lor cu vestminte caraghioase de paie, și Ion, vizitiul își încearcă biciul pe spinarea noastră, când se întoarce cu chef, dela crâșma lui Hascâl.

Dar Bob, bietul nu avea nici un haz. Nu era, după cum știți, decât un câine comun...

* * *

Aseară, mă întorceam dela prisaca Mărgineanului, scurtând calea deacurmezișul pădurei.

Cernuse o bură de dimineață, și frunzele picurau încă stropi de cleștar. Poteca arar umblată, mă înfunda în tufișuri jilave. Printre vărfurile înalte, pe razele piezișe jucau fântări de aur. Dincolo de țărnițul lor subțire de aripi și de înfiorarea frunzelor nu străbătea nici un sgomot. Singurătatea aceea solemnă și tăcută, care amuțește codrul în ceasul dinaintea nopții, mă învăluia cucernic ca sub bolta unei uriașe catedrale.

Atunci, pe cărarea strâmbă venită spre mine, fără sunet de pași, două vedenii. Un cerb și perechea.

M'am oprit cu răsuflarea înăbușită. Era atât de neașteptată întâlnirea.

S'au oprit și dânșii cu o tresărire de spaimă. Și într-o clipă, cerbul, cu ramurile coarnelor culcate pe spate, se năpusti în frunzișul întunecat. Perechea-i rămase însă neclintită. Mă privea acum cu ochi neînspăimântați, aproape cu prietenie. În mijlocul pădurei, îmi păru a doua apariție care se convertise cândva pe Sfântul Hubert. Și am recunoscut-o cu bătaia de inimă cu care întâlnești neașteptat o iubită pierdută...

Era Năluca.

Fără voie, împins de obiceiul trecutului, i-am întins pumnul, strâns, așa cum o ademeneam odinioară cu bucata de zahăr ascunsă. Șovăi

Inoptare.

*S'a pitit de soare satul
Doar biserica mai poartă
Sus pe cruce răstignite
Raze . . .*

*Și cu umbra de odată
Peste fire 'ncet se lasă,
Ca o moale 'nvelitoare,
Taina gravă a tăcerii.*

*Undeva, departe, plânge
Blândul buciom, moartea zilei.
Dinspre stână se coboară
Turma tânără de oi
Care-aduc în lână noaptea
Și'o alungă peste sat
Cu îndemnuri de tălângi . . .*

*S'a culcat în pat de pini
Înteleapta lună plină
Iar în fag, pe vârf de creangă
S'a aprins să stea de veghe,
Ca o candelă,*

o stea . . .

VINTILĂ RUSSU-ȘIRIANU.

o clipă. Își apropie primii pași cu îndoială, cucerită poate cu aceeași amintire care mă îndemnase să-i întind pumnul cu o mișcare familiară. Mai erau câți-va pași. Aproape să-i netezesc botul umed, să-i cuprind gâtul cenușiu, să-i mângâi capul mic pe care și-l supunea desmerdărilor odinioară. Câți-va pași încă. Doi, unul.

Și deodată Năluca își smulse privirea din ochii mei, și-o înfipse în codru, cercetă luminișurile, se răsuși scurt pe picioarele cutremurate și svăcni în adâncuri. Înaintea ochilor nu-mi rămaseră decât crângile tremurând. Mâna întinsă după umbra ei mi-a căzut moartă.

Și poteca pădurei mi-a părut atât de pustie. Și inoptarea mi-a părut atât de posomorâtă... C. ROBUL.

MOARTEA LUI ALEXANDRU BLOCK

Din Petrograd vine știrea că Alexandru Block, unul din marii poeți ai Rusiei a murit de scorbut, boala foamei. Ca o tragică ironie vestea e înfrumusețată cu un amănunt: el a fost în timpul din urmă membru în comisia flămânzilor. După Kropotkin și Plechanov, cade în acelaș fel jertfă pe altarul ideii comuniste și acest reprezentant al simbolismului rusesc. Revoluționarii credeau la început că Block e unul dintre ai lor, dar s'au înșelat; el a rămas un simplu privitor izolat. Un Balmont și un Briusof cu mai puține rezerve au dus-o mai departe. Născut în 1880, Block devine încurând unul dintre conducătorii modernismului orientat după arta poetică a lui Verlaine: „muzică înainte de toate” — și „nuanță”. A fost o fire karamasovică — avea mult din misticismul lui Alioșa, mult din gândirea lui Ivan și ceva din cruzimea lui Smerdjakov. E un înger căzut. A fost cântărețul gingașului și al frumoasei femei necunoscute:

*Eu calc în negrele sale,
îmi fac sârman rugăciune,
acolo aștept pe cea mai frumoasă
adiată de lumini pălpăitoare.*

Prin viziunile sale fragede și variatul său ritm a cucerit repede tineretul, îndeosebi pe cel feminin. A fost apoi o surpriză pentru Rusia, când izbucnind revoluția el a prins să cânte marea răsturnare, turbure, vehementă, crudă și măreață. Astfel s'a născut cea mai însemnată operă a revoluției: „Balada celor doisprezece”. Poemul are două înțelesuri. Deoparte pare o preamărire a revoltei, de alta o condamnare a ei. De însemnatate e că-ți redă toată nebunia acelor zile de suferință, de scârbă, de sânge, de nădejde și de înaltă idee. Inceputul:

*Noapte neagră.
Zăpadă albă.
Vântul. Vântul.*

*Omul de-abia se ține pe picioare.
Vânt, vânt
în toată lumea lui Dumnezeu.*

Se urmărește soarta celor doisprezece soldați vagabonzi. Eroina e Katyka, o prostituată cu mult suflet, care e omorâtă de revoluționarul Petyka:

*Et, dragi tovarăși. Am iubit pe fata
[aceasta,
din depărtarea sărăciei, din patria
[înșoșită.*

Lângă umărul ei drept m'am topit,
In ochii ei de foc
m'am pierdut eu stingherul în furie,
m'am pierdut eu în furie.

In cei doisprezece avem tragedia
multimei cutezătoare, îndârjite și
însămintătoare:

Se plimbă vântul. Zăpada cade.
Doisprezece oameni pleacă.
Curele lor sunt negre ca șerpilii.
Imprejur: focuri, focuri, focuri.
In dinți țigarete. Căciulile 'nfundate.
Libertate. Libertate.
Fără de cruce.
Tra-ta-ta.

După toate grozăviile urmează
sfârșitul (îngrozitor sau împăciui-
tor?) cu această viziune:

«Astfel merg cu pasul puternic.
Indărăt cănele flământ.
Înainte cu steagul înroșit,
nevăzut de viscol, neatins de glonț,
calcă ușor prin furtună și prin risipa
de diamante a zăpezii,
cu cunună albă de trandafiri —
înainte — Isus Christos.

Îngrozitor sau împăciuitor — cine
ar putea să spună? Ai crede că
citești o pagină din Apocalips.

Block a mai scris și un poem
„Sciții“ care pare o preamărire a
sălbătăciei primitive. El a găsit acen-
tente patriotice ca acestea:

Rusie, sărmană Rusie,
colibele întunecate ale tale,
cântecile furtunoase ale tale,
îmi sunt ca lacrimile
celei dintâi iubiri.

Ultimile sale versuri au fost:

«Dar și așa Rusia mea
îmi ești cea mai dragă din toate
țările».

Eră în clipa când murea fără
cămașă. Unul dintre criticii săi zice
despre moartea lui: „Tot ce e real
e național“ — această cugetare n'are
înțeles pentru noi, dar are pentru
gândirea eternă.

N. N.

Premiații academiei.

LIVIU REBREANU.

Până la apariția romanului „Ion“
locul dlui Rebreanu, fusese anevoie
de fixat în erarhia și clasificările lite-
rare, obștește acceptate de critică
și lectori.

Cele câteva volume de schițe și
nuvele, tipărite între anii 1912 și
1919, lăsaseră o impresie ciudată
și inegală. Vigoarea inspirației și
darul de a cuprinde cu un ochiu
ager amănuntul, se izbeau neplă-
cut de o stângăcie poate uneori voită
a formei, întotdeauna însă supără-
toare. Aceasta anula adesea avântul
celor mai bine legate pagini. Iar
căutarea subiectelor, mediul din care
își recruta eroii și atitudinea auto-
rului față de viață, ne întoarcea
spre vârsta eroică a naturalismului,
când ultimul cuvânt în artă era
pictura amănunțită a părților celor
mai triviale și vulgare ale realității.

Regăseam acolo mizantropia întrun-
necată a naturalismului ilustrat
nu de inspirația masivă și vastă a
lui Zola, sau de complexa și omene-
ască observație a lui Daudet; ci
ne aflam în plinul naturalism a
outrance, care l'a împins pe Huys-
mans în „*Sac au dos*“ că ne decrie
o nesfârșită înșiruire de detalii obs-
cure și mediocre, purtându-și eroul
în căutarea unui colț unde să-și
descarce în tichnă stomachul. Tit-
lul ales pentru unul din volume:
„Golani“, ca și cele două schițe din
acel volum unde zugrăvește ultima
pleavă a orașelor; femeile cari vâne-
ază „fraierii“ (cuvântul e al dlui
Rebreanu) și „Tăticii“, cari trăesc
pe spinarea lor, smulgându-le fran-
cii câștigați și frângându-le din dra-
goste oasele în bătai; — zic, pre-
dilecțiile acestea pentru o astfel de
lume, erau o îndestulă indicație a
concepției dlui Rebreanu depre artă.
Prin stil, prin alegerea subiectelor
și prin mediul zugrăvit, se izola de
generația sa; se întoarcea cu trei-
zeci de ani în urmă, la literatura
perimată a „Contemporanului“.

Firește, această preferință nu
constitua numai de cât un grav pă-

cat literar. Conflictele dramatice și
„subiectele“, în literatură se reduc
la un mic număr de clișee tipice,
aceleași, de sute și mii de ori re-
luate; — iar rolul scriitorului și li-
bertatea lui de creație, se mărginește
de fapt la însuflețirea mediului și la
animarea unor tipuri viabile. Ale-
gându-și acest mediu și aceste per-
sonagii, dl Rebreanu urma o incli-
nare firească. Nu-i puteam cere în-
cursiuni într'o lume ce nu este sim-
patică și nu-l va fi atras cu nimic.
Dar regretam că e împins dintr'un
început într'un domeniu spinos și
dificil. Căci se îngredea într'o lume
ce fusese devastată de naturalismul
de cea mai neagră amintire. Și avea
de luptat aci cu ostilitatea cititorilor
cu o altă educație literară și mai
ales cu aceea latină acuitate ar-
tistică a lectorului nostru; care dlui
Rebreanu îi este cu desăvârșire
absentă.

Dar din aceste dificultăți, dl Reb-
reanu a știut eși birutor. Cu un
patrunzător spirit de analiză, cu o
strictă obiectivitate și însfârșit, să
rostim cuvântul — cu un puternic ta-
lent, a însuflețit o întregă galerie
de tipuri și un mediu cu deosebire
îngrat. Mai mult încă — a știut a-și
humaniza acești eroi, a le eviden-
ția permanentul caracter divin, ce
zace nebănuț și inert în cel din
urmă individ cu structura suflete-
ască apropiată de brută. Cu ace-
asta se apropia poate de literatura
rusă. Și era o cheazășie mai mult
că a apucat pe un drum spinos,
dar bun.

O singură nedumerire se preciza
dela început: nestăpânirea deplină
a formei, păcătuirea în față stilului,
sintaxei și vocabularului. Această
slăbiciune, ca și calitațiile sale de
altfel, aveau să se evidențieze însă
deplin în „Ion“.

Apariția romanului, a fost o sur-
priză. Întăia oară, un autor român
punea în mișcare o atât vastă ga-
lerie de personaje — cea mai nume-
roasă din romanul nostru, până
acum, — și întăia oară, conflictele
psihologice se rezolvau cu siguranță,
după un proces firesc, nu după un
plan convențional: înfirmitate națio-
nală, de care sufăr toate romanele
apărute până acum, cu „Ciocoi
vechi și noi“ în frunte. Fără a fi
„însfârșit romanul românesc“, —
desăvârșitul, tipicul, definitivul, uni-
cul — cum ni-l recomandă pripit
și cu totală împudoare „mașeta“
editorului — „Ion“ e fără îndoială
cea mai de seamă și mai complexă
încercare de roman din ultimul de-

cenii, și fără îndoială marchează o dată, în istoria evoluției noastre literare.

Calitățile ca și cusururile celor peste 500 pagini, decurg direct din concepția artistică a dlui Rebreanu, din acel naturalism care i-a impus și îngăduit o exactă și obiectivă utilizare a materialului imens de observație și analiză psihologică; dar robindu-l strictului obiectivism, i-a interzis înălțarea acolo unde necesitatea artistică și amploarea subiectului ar fi impus-o.

„Ion“ — intrupează ca intrigă vertebrală, lupta pentru satisfacerea celor două pasiuni ce stăpânesc aproape bestial fiul Glanetașului; pământul și femeia. În jurul acestei lupte cu proporții surde de epopee, se mișcă un furnicar de personaje, cari urzesc intrige secundare și adeseori banale și comune, dar care trăesc. Realitatea e cea dintâi calitate a operii dlui Rebreanu. Poate o realitate monotona și mediocră, strict înregistrată ca o monografie, fără înălțări și scăderi prea mari, cenușie și adesea obositoare ca însăși viața.

Familia Herdelea; învățătorul cu mici slăbiciuni și cu eroismul poltron, dascăliță nehotărâtă și întotdeauna cu covingerile inmlădiate evenimentelor, cele două fete a căror primă preocupare e măritișul, Titu, versificator patriot și sortit unei mediocre existențe, preotul Belciug cu naționalismul aspru și tăios, cele două victime ale lui Ion, Ana și Floarea; înfățișat toată galeria de peste șaptezeci de personaje: târgoveți și săteni, români și unguri, bravi și nemernici, acumulează zi de zi, fapte mărunte și neînsemnate de detaliu, cari creiază viața operii lent și organic, ca o funcțiune normală și trainică, zămisliță de însăși succesiunea firească și monotona a evenimentelor, nu de voința arbitrară a autorului. Iar în dosul acestei înregistrări de fapte secundare, dincolo de această viață fără culoare, unde predomină violent doar sălbateca pasiune a eroului pentru pământ și iubire; dincolo și pe al doilea plan, străbate înăbușită lupta națională a Ardealului, ca surdina unui acopaniament, ca mugetul mării în Iliada.

Și în zugrăvirea acestei lupte, fără romantism convențional, fără exaltare artificială, strecurată printre înșiruirea monocromă a evenimentelor; se precizează încă odată virtutea capitală a dlui Rebreanu, decursă din însăși optica sa natura-

CLIFE.

*La gările cu clopote ce țipă
In alergări de farmec și ispită,
O lume 'ntreagă 'n clocote s'agită
Din pașii vecinic numai zor și pripă . . .*

*Privesc prin geam cu gândul în risipă —
De unde-atâta pulbere vrăjită ?
. . . Ecouri vagi pe stepa nesfârșită,
Un scurt popas, idile dulci de-o clipă . . .*

*Și iarăși pe sub arcuri îndrăsnete —
S'afundă 'n noapte becuri sângerate,
Trosnesc pe poduri roți fulgerătoare . . .*

*Iar eu cuprins de o tainică tristețe
Visez cu ochii 'nchiși pe jumătate
Idile dulci din gara următoare . . .*

T MURĂȘANU.

listă. De câte ori literatura și-a însușit descrierea acestei lupte, a căzut într'un ton declamator și sec, într'un material de clișee și retorică, într'un patetism ocazional de cel mai eflin efect. D. Rebreanu s'a mărginit să înregistreze realitatea. S'a silit chiar să o desbrace de patetismul ei când era neverosimil; căci realitatea nu întotdeauna e verosimilă; și un consecvent și pur naturalist e dator să o corecteze când o apucă accese de romantism.

Lupta națională în Ardeal, s'a dus dar de către oameni cu omenestii slăbiciuni ori virtuți. Învățătorul Herdelea, care votează candidatul ungar de teamă să nu-și piardă postul, cași fiul său care face campanie electorală sgomotoasă, cași preotul Belciug sgărcit, rigid, răzbunător și antipatic dar neclintit în românismul său, cași Groșoru candidatul național ce împacă patriotismul cu preocupările meseriei sale advocățești; înfățișat cași marea mulțime a țaranilor ce primesc loviturile de pușcă ale jandarmilor; cu toții, din această obscură îmbinare de îngăduiri și revolte, de eroisme și lașități au plămădit rezistența națională a Ardealului.

Neîndoios, suntem departe de patetica înfățișare a acelor izbucniri

naționale, unde se rostesc discursuri, se flutură tricolorul, se trag focuri de salve, se închează mâinele în jurăminte romantice. Dar cât mai aproape suntem de realitate! Epizodele din urmă marchează momente de convulsii, etape înregistrate de istorie, izbucniri vremelnice; pe când lupta cealaltă, înăbușită și surdă, dar încăpăținată și creiată de mediocre evenimente, formează marea masă de rezistență. D. Rebreanu este cel dintâi scriitor Ardelean, care a prezentat o icoană verosimilă a luptei naționale.

Aceiași obiectivitate care i-a îngăduit autorului viziunea exactă a raporturilor dintre români și stăpânirea maghiară, i-a permis să zugrăvească eroii nu în culori de simpatie preconcepută și în linii de ideală armonie, ci cu scăderi și înălțări, cu pliuri de suflet succesiv simpatice și antipatice, așa cum ne-am depins a cunoaște eroii romanelor lui Tolstoi. Poate în unele momente, acest obiectivism excesiv apare și ca o infirmitate. El n'a îngăduit uneori desvoltarea deplin artistică a câtorva epizode înăbușite, ca deopildă în pasajul unde setea de pământ a lui Ion Glanetașul putea să ia proporțiile acelor pagini neuitate din romanele lui Zola, unde

scriitorul francez animează cu atâta putere simbolurile. Sărutarea pământului însfârșit cucerit în dimineața aceia primăvărată; precum și scena de sub măruș din țarină când Ion sărută și o vrea sălbatic pe Floarea, chiar sub pomul unde cu un an înainte născuse Ana acum putrezită, conțineau posibilități artistice de, dl Rebreanu nedesăvârșit epuizate.

D. Mihail Dragomirescu, într'un studiu sumar, făcea acum câți-va ani afirmația imprudentă că una din marile calități ale dlui Rebreanu, aceea chiar care salvează opera sa de învinuirea unui trivial naturalism; ar fi fiind stilul și limba, de o aspră originalitate, pline de o sevă îndrăzneată și care transfigurează lucrurile, armonizându-le cu stările sufletești descrise. Ori, viciul fundamental al întregii opere de până acum a dlui Rebreanu a nu velelor dinainte tipărite ca și a romanului, e tocmai slăbiciunea realizării artistice; forma, stilul, limba și chiar sintaxa.

Știm: distincția între fond și formă e o eroare de analiză. Ideia nu poate sta în dosul frazei ca un obiect în vitrină, ci face un tot cu ea, fiindcă e imposibil să ne imaginăm ideia altfel de cât cristalizată direct în clișeu verbal. Dar d. Rebreanu, poate din negligență, poate în căutarea acelei „aspre originalități pline de sevă“ pe care i-o descoperise dl Mihail Dragomirescu, poate din nestăpânirea deplină a limbei; nu găsește întotdeauna cuvântul just, unicul care la un moment dat este viabil și organic în frază. Și atunci cristalizează defectuos. Astfel scrie;

„Cu o mână în buzunarul bărbatului, sarea și se suceă *învrăjbind* băltoagele cenușii de apă, ce începuseră a *se lăfăi* pe tratuoar“

Baltoace *învrăjibile* și baltoace ce se *lăfăesc*? Și căutată imaginea, și falșă.

„Se opri în fața unei vitrine să se *hoalbe* și el...“

„Filibaș la început se *pleoștise*, dar când văzu...“

„Gândul îl duru atât de rău parcă l'ar fi izbit cu parul în moalele capului...“

„Iși reamintea cum i-ar fi spus în noaptea nunții că tot ea i-e dragă și apoi totuși abia nu s'a mai gândit la ea, cașicum ar fi înghițit-o pământul.“

„Dna Herdelea și Ghighi avură ce ocări toată seara pe socoteala inspectorului...“ S. a. m. d.

Intr'un singur volum, am notat peste o sută de fraze și propoziții sugrumate de câte-un „dar totuși“:

„De abia acum se revolta și învățătorul, dar totuși fără a mai spune în casă...“

Se bucură el, dar totuși clătina trist din cap...“ etc. etc.

Imi amintesc că pentru un asemenea *dar totuși*, în clasa I a liceului Internat dela Iași, regretatul profesor Calistrat Hogaș mi-a șters un zece la compoziție și mi-a dăruit un I la limba română. Și nu pregătea doar candidați la premiile Academiei pentru literatură!

Această abundență de „dar totuși“ și arbitrara împerechere a cuvintelor, fac lectura dificilă. La început o atribuiam îngrămădirei detaliilor fără subordonare; dar aceasta a reușit atât de bine lui Flaubert în *L'Education Sentimentale* și în *Bouvard et Pecuchet*!

S'ar putea verifica însă cu volumele dlui Rebreanu în mână cât de justă fusese observația aceluiași Flaubert, că funcțiunea cerebrală influențând întregul organism; lectura unei cărți rău scrise, în loc să fie o voluptate constituie un izvor de suferință fizică. Frazele dlui Rebreanu, — întocmai ca acele vizate de Flaubert, — nu rezistă lecturii cu glas tare, fiindcă sugrumă pieptul, jenează bătăile inimii și se găsesc astfel în afară de condițiile de viață.

Lipsit de cadență, stilul dlui Rebreanu e un balast al operii și fiind prin însușirile sale predestinat lucrărilor de dimensiuni; fără o trudnică învățătură a artei de a scrie, va degenera în monotone monografii, cari pot servi de material pentru literatură, dar nu pot fi sub nici un cuvânt, adevărata literatură.

ION DARIE

SFÂRȘITUL UNEI MARI ÎMPĂRĂȚII.

Un studiu al dlui Eugen Ehrlich

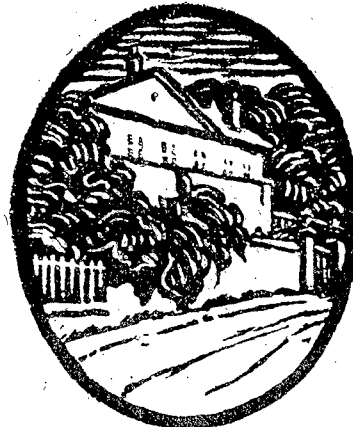
În ultimii doi ani, literatura privitoare la fosta monarhie austro-ungară s'a îmbogățit considerabil. Alături cu lucrările istorice, care urmăresc firul dezvoltării statului austriac, dela origine până la prăbușirea din 1918, pentru a contrasta cu istoria oficială a Habsburgilor, o mulțime de broșuri, — care de care mai specioasă, — inspirate de actuale interese politice — când nu sunt curat persoanele, — vin să ascundă adevărurile descurcate de truda istoricilor.

S'au născut din acest zel de a explica o chestiune îngropată de evoluția evenimentelor, controverse juridice, controverse istorice, controverse metafizice chiar. Interesul acestor subtibilități științifice, a scăzut însă de când istoria ne-a pus la dispoziție un material de fapte, bine controlat, și care rezolvă chestiunea fostei monarhii, în însăși principiul ei. Este astăzi limpede pentru oricine a cetit măcar lucrarea domnului N. Iorga, *Originea și dezvoltarea statului austriac*, (Iași 1918) că însăși bazele morale și juridice pe cari se întemeiează monarhia, precum și condițiunile de viață create de guvernarea Habsburgilor, trebuiau să ducă la desființarea statului austriac.

Chestiunea prăbușirii Austriei mai preocupă totuși spiritele. Și trebuie să recunoaștem că unele din pricinile prăbușirii sunt susceptibile de studii speciale. De aceia lucrările, privitoare la dispariția statului austriac, pot fi noi într'o oarecare măsură.

* * *

Cea mai recentă publicație în această direcție este studiul sociologic al fostului rector al Universității din Cernăuți, d. Eugen Ehrlich și intitulat: *Sfârșitul unei mari împărății*. (Arhiva pentru știința și reforma socială. anul III. Nr. 1 p.

p. 80—124). Atât personalitatea autorului cât și dimensiunile studiului, comportă o examinare mai amănunțită.

Chestiunea prăbușirii monarhiei austro-ungare a fost discutată și lămurită din punct de vedere istoric, din punct de vedere al politicii internaționale, din punctul de vedere al raporturilor de forță—cecece în definitiv, sunt două aspecte pe care istoria are grijă să le noteze. O explicație sociologică a acestei prăbușiri, după științele noastre, nu s'a făcut încă.

Iată deci un prim merit al studiului publicat de excelenta revistă bucureșteană.

Problema prăbușirii marelui împăraț, din punct de vedere sociologic, se găsește mult simplificată însă de stabilirea istorică a lipsei unei națiuni austro-ungare. De aici și necesitatea, pentru domnul Eugen Ehrlich, de a-și formula problema, de care se ocupă: *de ce nu s'a născut o națiune austriacă?*

Dar problema națiunii, în principiu este rezolvată și ea de mult. Sociologia a stabilit că o națiune este un produs social, un produs liber și complex al elementelor sociale, în care nici rasa, nici limba nu joacă rolul determinant. O națiune nu înseamnă nici omogenitate, nici unitate de rasă, ci o conștiință.

Pe de altă parte, istoria tuturor națiunilor a demonstrat că națiunile actuale — dintre care, nici una nu se poate mândri cu puritatea ei — s'au format fără intervenția — mai exact — fără siluirea statului. Laturea pozitivă a formării națiunilor, libera dezvoltare a elementelor și valorilor sociale — a fost relevată de toți acei care s'au ocupat cu această problemă. Domnul Eugen Ehrlich ilustrează prin studiul domniei sale, același principiu sociologic, prin *contrario*: intervenția zilnică a statului împiedică formarea națiunii.

«Contopirea de diferite elemente etnice, spune d. Eugen Ehrlich, într'o națiune, care în altă parte s'a făcut dela sine, în împărăția habsburgică nu s'a putut niciodată nfăptui. Deslegarea ghicitoare stă în cuvintele cursive: aiurea ea s'a făcut dela sine, pe când în Austria s'a căutat să fie făcută din interesul Statului».

Astfel pusă problema este justă, fiind însăși formularea principiului sociologic al formării națiunilor. Are însă un singur cusur: conține

Cântece pentru Lelioara

B A I A.

*Ca o pasăre' necată
Mi te zbați în albioară,
Dai din aripi supărată
Și-ai voi să zbori afară.*

*Dar măcuța, când te scaldă,
Te'nvelește'n scutec moale
Și prin apa lină, caldă,
Poartă mâinile domoale.*

*De la cap până'n călcăie
Bujorei de carne proaspete
Vin pe rând ca să rcmăie
Câte-o clipă'n mână-i oaspe,i.*

*Și-apoi iarăși scapă moale
De subt mângâierea mâinii,
Pe când tu, cu brațe goale,
Iți acopəri, pudic, sânii.*

EMIL DORIAN

chiar concluzia studiului, pe care o voiam la urmă, după ce materialul de date ar fi fost expus în în-lănțuirea lui logică.

Simplificată chestiunea de însăși rezultatele științei sociologiei, d. Eugen Ehrlich o reduce numai la elementele ei politice. Desigur examinarea sociologică a problemei formării națiunilor implică și expunerea politicii interne a statului, dar fiind prin esență socială, problema națiunii se justifică mai ales prin psihologia popoarelor, prin mișcările culturale, prin evoluția economică.

D. Eugen Ehrlich, obligat de formularea negativă a principiului, examinează numai raporturile Statului cu naționalitățile componente: raporturi politice și economice.

Care sunt aceste raporturi?

Examinăm în primul rând, raporturile de politică: Cum privea statul austriac naționalitățile din Austro-Ungaria; de unde, politica lui economică, culturală și administrativă față de naționalități?

Apoi ar urma studiarea politicii externe a monarhiei față de statele înrudite ale acestor naționalități.

În al treilea rând ar veni personalitatea bărbaților de stat ai Austriei, întrucât această personalitate a contribuit la împiedecarea formării unei națiuni austriace.

Această ar fi fost o sistematizare a materiei, nescutită, de sigur, de unele neajunsuri, dar ar fi fost o sistematizare cerută de natura socială a problemei.

D. Eugen Ehrlich a adoptat însă o expunere istorică cronologică.

Întâi apariția Habsburgilor cu personalitatea lor; apoi, în ordine cronologică, dualismul, guvernarea maghiară, politica externă până la 1913; politica economică a statului înainte de marele războiu și încheie cu evenimentele din 1917—1918.

Din această cauză fostul rector al Universității din Cernăuți este obligat să revină, pentru a explica unele părți rămase obscure.

* * *

Ar fi timpul să acordăm domnului Ehrlich cuvântul.

Mărturisim însă că suntem nevoiți să ne impunem dreptul de a continua noi. Căci autorul studiului folosește datele istorice; sau a expune politica monarhiei după aceste elementare și mult cunoscut date, ar însemna să trecem în situația celui, care reproduce manualele de școală.

D. Eugen Ehrlich într'aceste privință nu aduce nimic nou, nu atinge decât un material istoric comun și demult utilizat. Și trebuie să recunoaștem că oricine altul, mărghinindu-se la datele politice ale problemei națiunilor, trebuia să pătrundă într'un material istoric inedit sau să găsească o ingenioasă utilizare a materialului de până acum.

În rezumat, domnia sa face constatarea cunoscută că politica monarhiei austro-ungare față de naționalități, susținută de o patentă lipsă de înțelegere, a nesocotit interesele însăși ale statului austriac. Faptul că cele mai multe din aceste naționalități, aveau în afara granițelor monarhiei un stat, de naționalitate înrudită, dacă nu chiar aceeași, a făcut ca naționalitățile monarhiei, tratate ca o marfă, să se îndrepte spre aceste state, zădărniciind formarea națiunii austriace, cu o conștiință proprie, cu interese, cari să condiționeze satisfacerea intereselor naționalităților.

Iredentismul stârnit, a fost ațâțat în timpul războiului de politica

monarhiei. Rezultatul: naționalitățile care nu formaseră o națiune austriacă, la prima ocazie s'au desfășurat, iar marea împărăție, nesusținută de o națiune, s'a prăbușit.

Acesta este în ultima esență studiul sociologic al domnului Eugen Ehrlich.

Cu regret constatăm că nici faptele istorice nu sunt examinate din vre-un punct nou de vedere. Eugen Ehrlich a pus iar la contribuție istoria, fără să ne dea măcar o încercare de analiză a psihologiei naționalităților, fiindcă caracterizările domniei-sale ar putea fi fără acesta foarte bine niște etichete greșite.

Cu lucrarea domniei-sale socotim o monografie mai mult, utilizabilă cândva. Pentru personalitatea domniei-sale însă «Sfârșitul unei mari împărății» nu credem să constituie, ca studiu sociologic, un titlu. Va rămâne totuși lucrarea pentru câteva adevăruri crude rostite de un om care a avut și puțință să cunoască de aproape situația din vechia monarhie, și unde prin rolul ce l'a jucat în cultura acestei monarhii, dă greutate fiecărui cuvânt. Această cruzime constituie întreaga noutate a lucrării.

D. Eugen Ehrlich, dacă s'a mulțumit să reproducă, pur și simplu istoria, în cece privește raporturile statului austriac cu naționalitățile, în examinarea personalității bărbaților de stat, are vederi personale. Astfel ne oferă dealungul studiului o galerie de tâmpiți, criminali, escroci; și alte suave aparițiuni, toți bărbați de stat cu roluri hotărâtoare în viața monarhiei.

Incepând cu Habsburgii, care erau «slabi de cap, mărginiți, încăpăținați sau răuvoitori» galeria se completează cu «groful Apponyi, unul din cei mai lipsiți de scrupule reprezentanți ai lipsitei de scrupule politice a naționalităților», cu «contele Stürgk, un escroc politic de cea mai rea speță», cu personalitatea prostănacului criminal, contele Berchtold» și tutti quanti «cârpaci nemernici».

Nu putem încheia această galerie însă, fără a mai prezenta încă o figură, care, prin detaliile pe care i-le alătură domnul Eugen Ehrlich, capătă o semnificație deosebită, atât pentru istoria elementului germanic al Austriei, cât și pentru a determina caracterul studiului mai mult de rechizitoriu de cât de obiectivă cercetare.

Este vorba de un șef politic german. «Hermann Wolf, student ra-

tal, în veșnică lipsă de bani, primind subvenții pentru ziarul lui dela cartelul de zahăr, lucru dovedit în fața justiției. Era destul să i-se arate o bucăică de zahăr ca să fie apucat de o adevărată turbare, când își ieșea din fire și amenința cu palme, pe care de altfel nu le da».

«Cu oamenii aceștia s'a prăbușit marea împărăție, «ar fi concluzia studiului domnului Ehrlich. Este drept că domnia sa, a anunțat o altă concluzie în prima frază; dar vehemența și importanța ce se dă rolului jucat în Istoria Monarhiei Habsburgice de aceste «personalități», justifică bănuiala noastră
Noi așteptăm însă ceva mai mult.
O. M.

INCĂ O AMĂGIRE. PUTEREA SLOVEI

Scrisul, redus la robie, s'a plecat supus sub puterea finanței dominante. Și astfel, legenda libertății scrisului s'a spulberat, iar din ceața poeziei risipite, realitățile dure s'au ridicat zdrobitoare, strivind sub greutatea lor falanga mânuitorilor de condei.

Materialul fragil al ideilor, tezaurul curat al convingerilor, au căzut — de o potrivă — sub tirania finanței monopolizatoare, în afară de raza căreia nu există viața intelectuală, tipar și hârtie.

În clipa când abstracțiunea ideilor își caută materializarea: cartea, ziarul, revista, — ea se lovește de limitele unor angajamente cari schimbă scoarțele cărții în ziduri de închisoare, coloanele ziarului în pereți de presă hidraulică.

Și cartea și ziarul sunt tipare, în care ideile își pierd fluiditatea independentă, moștenind în schimb anchilozarea formelor înainte hotărâtă. În afară de aceasta, nimic nu există, căci numai slovele acceptate de editor și dictate, prin urmare de finanță, sunt susceptibile de a radia în masa cititorilor. Și astfel se formează curente, așa se naște cealaltă legendă: opinia publică.

Tot sistemul e un cerc vicios, care poate fi redus la schema: Finanța dictează, curentul se naște și ritmul lui fluctuiază după dorința și interesele monopolizatorilor de bani. Din acest sistem, un singur factor e pe deplin eliminat: convingerea. Materialul ei sufletește și intelectual, dacă se găsește în contradicție cu finanța, e destinat să putrezească pe file de manuscrise, în

sertarele cari devin, adevărate coșciuge de idei.

De fapt, acestui lucru se datorește, în cea mai mare parte, decadența ideilor conservatoare și naționaliste. Finanța este prin excelență, internațională.

Banul, „anonim și vagabond“ e lipsit de culoare națională, nu cunoaște granițe și astfel trecut din mână în mână, el devine instrumentul prețios al uneltirilor revoluționare, destinate să distrugă adevărata bogăție, acea națională, patrimoniul pământului fecund.

Și iată cum marile curente ale finanței internaționale, trecând peste granițele țărilor și peste hotarele sufletești ale naționalismului, reușesc să târască materialul ideilor cumpărate, semănându-l pretutindeni — acolo unde interesele o cer — așa cum apele năvălitoare risipesc, în calea lor, prundișul. Toate acestea slăbesc puterea slovei tipărite.

Cu prestigiul zilnic fărâmițat, cu autoritatea mereu mai discutabilă, slova tipărită trece azăzi prin fazele unui crepuscul care n'are nimic din frumusețea agoniilor eroice. E moartea lentă, lașă și nepuțințioasă.

Dacă vom continua același joc, trâmbițând axioma „libertății scrisului“ și perpetuând astfel o legendă care ne orbește, vom contribui zilnic la fărâmițarea unei autorități necesare: autoritatea slovei.

Și vom trăi astfel ziua tristă când directivele articolelor prime, când reformele din volumele sociologice, când critica de artă sau de teatru, nu vor avea mai multă putere de convingere, de autoritate, de cât anunțurile de astăzi, plătite administrațiilor de ziare și publicate în ultima pagină.

În străinătate, unde publicitatea e mare, reclama nu se mai citește și de aceea, volume întregi, de anunțuri plătite, sunt aruncate gratis, în cafenele, pe bordul vapoarelor, și în sălile marilor hoteluri, unde în tâmplător, trecătorul și aruncă ochii pe slova hipertrofiată care se roagă parcă să fie cetită.

Autoritatea acestor litere, înșirate cât mai negustorește posibil, e nulă, puterea lor de propagandă, discutabilă.

Aceiași perspectivă așteaptă slova concretizatoare de idei, atunci când materialul acestora e scoborât la rangul inferior al publicității plătite, al reclamei de cinematoraf sau de stațiuni climaterice. E. TITEANU.

P. CANCEL.— *Despre «rumân» și despre unele probleme lexicale vechi slavo-române.— Ed. Socec. București.*

Lucrarea aceasta a tânărului învățat, are nu numai însemnătate de a fi stabilit rezultat nou într'un domeniu complicat al științelor umanistice, ci și acela de a fi precizat o metodă nouă în a pune problemele. În studiul acesta se cristalizează o distinctă personalitate de cercetător. Sunt cunoscute obiectiile ce s'au adus unei alte lucrări ale aceluiaș savant. Învinuiri ridicole și pătimase în dosul cărora se întrezăresc dela distanță intrigele concurenților la aceeaș catedră. Dl Cancel a lucrat în tăcere ani de zile. Îl știam doar din paginile „Convorbirilor literare”: încă pe băncile școlii fiind, se avântă într'o interesantă discuție cu dl Ovid Densușianu în chestia păstoritului. Argumentația elevului de atunci a fost fatală teoriilor lipsite de logică ale poetului Ervin.

Apariția d-lui Cancel în filologie e semnificativă; ea înseamnă într'u câțva o apropiere de felul cum vedea Hașdeu, care e departe de a-și fi pierdut actualitatea.

Filologia a intrat după moartea marelui romantic într'o perioadă de rezerve și de critică, de pozitivism exact și de griji pentru amănunte.

A fost firește o epocă ce și-a avut foloasele și pe care nu voim să le tăgăduim, dar a fost săracă în concepții vaste și adânci. Ca pretutindeni în știință putem saluta acum ivirea unor noi interese constructive și în domeniul acesta al științelor umanistice. Dl Cancel e o sinteză fericită de pozitivism și de temperament, un iubitor de detaliu și un entuziast al „metafizicei” ca să zicem așa. Dl Cancel se declară hotărât pentru temperament în știință.

El cercetează cu grije, cu atâta grije că nu i se poate reproșa din punct de vedere metodologic nimic: când ajunge însă la ultimile date palpabile el simte nevoia să deschidă perspective largi. Dl

Cancel e pe drumul „marei ipoteze”. El știe prețui intuiția creatoare. El își dă seama de toate greutatețile și zice: «Față cu atâtea greutateți va fi nevoie de o râvnă pătimase, de un fel de arșiță a informației, de o exaltare a rezultatelor, de-un fanatism al cercetării».

L.
VASILE SAVEL — *Miron Grindea, roman — București.*

La atâtea alte încercări de roman, vine să se însirue și cea a d-lui Savel. Și dacă nereușita pare a fi inevitabila soartă a încercărilor de după războiu, de ce tocmai «Miron Grindea» ar face excepție?

Oricum e o încercare, și datorită de conștiințioși cronicari ne obligă a o semnala cititorilor noștri.

Romanul cere studiu și analiză; romancierul trebuie să aibă darul acela de a preface elementele de viață, creind o viață nouă în toată complexitatea ei. Dl Vasile Savel s'a mulțumit să ne dea o povestire lirică, folosind teme literare epuizate, și neînviorând nici măcar meșteșugul îmbinării cuvintelor în frază.

«Miron Grindea» face impresia că e mai mult victima incursiunilor literare ale unui elev de liceu, influențat de inadaptabilii volumele d-lui Brătescu-Voinești.

Dl Vasile Savel ni-l dă însă ca victimă a societății. Și cum e această societate? Deoparte o imensă tabără de răi, de ticăloși; de alta, titularul «romanului», Petruș, Emma și Frau Silber. Presupunând chiar că autorul e mai pușin simplist decât ni-l arată lucrarea sa, și că ar fi să luăm de bună lumea aceea compactă de ticăloși, în acest caz cele patru personaje «bune», desăvârșite, sînt un deziderat moral, o născocire a autorului, și ar fi inutil să le mai discutăm ființa. Am putea observa numai că li s'a ales un cadru greșit, incompatibil unei fantezii. Bernardin de Saint-Pierre și-a dus într'o insulă personagiile, când a vrut să le facă altfel decât e lumea.

J. P.

LE MONDE NOUVEAU A. III, N. 6, vol III. Paris.

Revistă pentru evidențierea «activității franceze», *Le monde nouveau* și-a însușit un pronunțat caracter internațional, prin faptul că a înțeles că ea nu se poate realiza, decât sub forma unui bine distilat schimb de idei și activități cu celelalte state ale globului. Datorită acestei preocupări, România a avut să se bucure în coloanele revistei pariziene — cu ediții paralele la Londra și New-York — de cea mai largă simpatie. Nu trece număr fără articol privitor la multiplele aspecte ale vieții românești, aducându-ni-se astfel un incalculabil serviciu.

În acest număr dl Léo Claretie vorbește, într'un documentat articol despre țărănul român. Dl Claretie e un vechiu prieten al României. Fost multă vreme corespondent al ziarului *Universul*, d-sa ni-a vizitat și ni-a studiat cu atenție. Rodul acestei osteneli, «*Feuilles de route en Roumanie*» (Sansot, Paris) sînt admirabile pagini uneori de serioasă cercetare și temeinică prietenie.

În deobște despre noi s'a scris în fugă și de cele mai multe ori de către oameni aduși pe aici de cine știe ce interese. Acele cărți cu planșe după cărți postale cu vederi locale, scoase fără nici un control de oameni lipsiți de pricepere și gust, și grăbiți la câștig, stau încă proaspete ca dureroase amintiri în mintea tuturor. Articolele de gazetă sau revistă scrise de personajii ce au umblat pe la noi după alte treburi decât pentru a ne cunoaște, și au plecat îndărăt nemulțumiți că n'au găsit aici teren de colonie, sînt recente în presa occidentală. Nu mai amintim de propaganda țărilor vrăjmașe, cari se folosesc cu succes de faptul că fondurile ministerului de externe nu găsesc nici o centimă pentru a ne face real cunoșcuți în străinătate.

Articolul din *Le monde nouveau* al d-lui Léo Claretie, e o mustrare și o mângâiere. Sînt acolo manifestări de simpatie pe cari nu nepăsarea autorităților noastre le-a p rovocat, ci masa aceea de

rani cuminți și harnici, cari cântă doine și țes pânzeturi și covoare, scriind naiv dar trainic, monografia sufletului românesc; masa aceea care stârnește admirația pitorescului muncii și al horei.

Și dacă autorul articolului nu ne-ar fi cunoscut în mai deaproape, nu știm cu ce ar fi putut umple sărăcia izvoarelor de cercetare în stare a fi abordate de cei ce nu ne cunosc limba. Pentru că lucrarea d-nei Margareta Miler-Verghi, *La Roumanie en Images* publicată la Paris în 1919, și cele câteva traduceri din poezia populară și cultă, sînt prea puțin lucru dacă vrem să fim cunoscuți în străinătate în justa noastră valoare.

LA REVUE UNIVERSELLE
Tome VI, No. 10, 15 August 1921.

Dl. Maurice Muret se ocupă cu noua orientare a cugetării germane. (*La Pensée allemande et l'Orient*).

La începutul marelui războiu Germania se complăcea în postura de apărătoare a ideii europene contra invaziei barbariei asiatice. Tot ea a lansat strigătul de alarmă contra „pericolului galben” și mai târziu contra expansiunii slave. Baza acestei politice „Drang nach Osten” a emoționat o vreme, și a format substratul real al scopurilor de expansiune germană în Orient. Sfârșitul războiului atât de tragic pentru Germania aceasta care se credea invincibilă, a produs o vie schimbare în politica ei de până acum, nu fără repercursiuni și în sistemul de gândire. Germania a devenit țara celor mai curioase experiențe filosofice și literare.

Apariția lucrării lui Oswald Spengler: *Decadența Occidentului* (*Der Untergang des Abendlandes*) a provocat definitivă îndrumare a cugetării germane către Orient. „Această lucrare de crâncen fatalism și radical pesimism a devenit evanghelia Germaniei învinse”. Inspăimântați de apropiata ruină a culturii apusene, intelectualii germani s’au năpustit cu furie asupra filosofiei indiene, chineze și japoneze, luând totul fără rumegare și fără control.

„Elanul cugetării germane pentru cugetarea orientală e o mișcare complexă și multiplă” zice autorul articolului din *La revue universelle*. Ea poate fi asemănată ideii lui Rousseau „retour à la nature”, prin natura ei revoluționară. Inșă noua orientare germană nu e decât o *atitudine* filosofică oarecare. Ea are

cauze politice care o scot din rândul speculațiilor pure.

Avem de a face cu un caz de neo-orientalism german de oportunitate. Schopenhauer a fost un izolat pe acest drum și un premergător. În momente istorice asemănătoare celor de azi, Germania a procedat la fel. Deosebirea e numai în intensitate. Motivele cari au determinat pe Goethe să compună acea „*West-östlicher Diwan*” ca refugiu intelectual în timpul înfrîngerii Germaniei, sub imperiu, rămâne clasic exemplu pentru ilustrarea sistemului.

La acestea nu trebuie să se ignoreze marele rol ce l’au jucat publicității evei, atât de numeroși în literatura și ziaristica țărilor de limbi germanice. „Evreii, spune dl. Muret, au servit în toate timpurile ca trăsătură de unire între Orient și Occident”. Aceștia au tradus sau au prefăcut, au emis teorii și susținut campanii și polemici cari au înrădăcinat tot mai adânc în spiritul german credința că singura cale de izbândire intelectuală este alimentarea exclusivă din filosofia orientală.

De la morala pernicioasă a „Discursurilor” lui Tchuangtse*), atât de moderne de altfel prin spiritul lor, până la adularea politică și literară a lui Rabindranath Tagore, Germania intelectuală a străbătut toată gama teoriilor cele mai paradoxale și contradictorii. Eclectismul german se pretează la orice, dar aceasta nu îndreptățește nici teoria pesimistă a lui Spengler și nici refugiul exclusiv în cugetarea orientală.

Astăzi literatura germană nu mai produce aproape nimic original.

Studiul d-lui Muret ne lămurește cauzele acestui curios ultra-modernism. Rămâne de văzut numai dacă orientalizarea cugetării Germaniei contemporane e o simplă poză de oportunitate, sau o mărturisire deghizată a decrepitudinii văzută de Oswald Spengler. Faptul că literaturile celorlalte țări occidentale n’au abdicat dela filosofia originală, ar da naștere presupunerii că „Decadența” e numai pentru Germania.

Țara fostului Kaiser Wilhelm și a tuturor industriilor fără material prim, e în căutarea coloniei care să-i salveze industria literară?

D. I. C.

*) Martin Buber, *Reden und Gleichnisse des Tschuangtse*. Inselverlag, Leipzig.

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE An. IX. No. 95 August 1921.

În prefața destinată enigmativului roman al lui Stendhal «*Armance*», d. André Gide, studiază această operă de obicei ignorată de stendhalieni, cari își îndreaptă toată admirația către «*Le Rouge et le Noir*», «*La Chartreuse*», «*Lucien Leuwen*» sau «*Henri Brulard*».

Cartea a fost de altfel de mult condamnată de Saint-Beuve, care socotea că «acest roman enigmatic ca fond și fără veritate ca detalii, nu anunță nici o invențiune și nici un geniu». *Armance* e într’adevăr una din cele mai stranii scrieri ale lui Stendhal. Intriga nu se țese numai între personaje, dar mai ales între autor și lector, aproape ca o bătaie de joc la adresa cititorului. Citind-o distrat nu se vede la început de cât o idilă ce nu se poate deplin explica și a cărei desfășurare jenează. Trebuie o explicație, și nimeni nu ar fi putut-o da, dacă o scrisoare a lui Stendhal adresată lui Mérimée n’ar fi dat cheia enigmei. Cât timp această cheie lipsește, caracterul eroului rămâne neînțeles, grație scrisorii, totul se limpezeste: acest amoros erou e impotent. Gesturile și faptele sale, ar lăsa să se întrevadă aceasta, dar îndoelelnic, căci romanul întrefine savant misterul. De două ori Octav e aproape să-și desvăluie secretul iubitei sale; dar îi lipsește curajul, și mai degrabă decât să desțârnească aceasta, îi servește ca aliment curiozității un alt secret, rușinos, dar mai puțin infamant în ochii săi; o greșeală veche și imaginară: și «spune iubitei sale că în tinerețe avea pasiune să fure».

Armance, cronologic e a șaptea operă a lui Stendhal și întâiul roman. Autorul și-a ales acest subiect, drama elocventă a unei iubiri contrastive în însăși esența ei de elementul fizic, fiindcă la vârsta când a scris cartea (44 ani) se afla el însuși într’o situație, care-l predestina unei minuțioase analize a acestui caz de disociație amoroasă. Viața sentimentală a lui Stendhal a cunoscut nu odată — și nu numai decât din același ingrat motiv ca Octav — iubirea

fără apropierea fizică. Și-a găsit dar un câmp de analiză fertil propriilor observații. De altfel drama nu e un subiect scabros sau particular, cum ar părea lectorului la prima inițiere a subiectului, ci adâncește o problemă cu mult mai chinătoare, mai comună și mai etern omenească. Este iubirea întuită în platonism dintr'o cauză ori alta.

Căci să admitem că eroii romanului, Armance și Octav, ar fi ajuns la acea înțelepciune care să le îngăduie a nu exagera prea mult importanța apropierei cele interzisă și s'ar fi convins că iubirea cea mai adâncă nu e numai decât legată de carne. Poate chiar, ar fi ajuns atunci să se felicite de faptul că iubirea lor, pură de orice amestec al simțurilor ignorând excese ardorii pe care ele le afăță și ignorând tot odată arșița pe care le-o interzice natura, i-a ferit și de ghehena care urmează apoi: «to shun the heaven that leads men to this hell», dacă ar fi să credem pe Shakespeare.

Gide, ne invită să gândim la terribila frază a lui Tolstoi, pe care o amintește Gorki «Omul supraviețuiește cutremurelor de pământ, epidemiilor, grozăviilor boalei, tuturor agoniilor sufletești; dar în toate timpurile tragedia care l-a turmentat, care îl torturează și-l va tortura mai mult, este — și va fi — tragedia alcovului».

C. P.

NAPKELET, An. II. No. 16, Cluj 15 August 1921.

Numărul de față accentuiază modernismul curentului ce vrea să reprezinte revista, îndeosebi în ce privește poezia.

De remarcat: Corbii, versuri de Bartalis, Moartea (Honti), Piave (Kádár).

D. Gelei se ocupă în primul articol de individualitatea în societate, iar d. Halász de teatrul berlinez (Gerhardt Hauptmann, Georg

Cu deosebire bogată și ca întotdeauna minuțioasă, cronica ne aduce și de astădată interesante documentări și observații în ce privește mișcarea de idei și notează importante evenimente artistice și literare de aci și de peste granițe.

D. D-r Lupka, cercetând *Isvoarele artei Ardelenesti*, arată că primele motive au fost luate dela Sciși, Daci, Turci, dezvoltându-le apoi individual, după ce au fost

influențate; — cea română de arta Slavă iar cea săcuiască de arta răsăriteană. Simple constatări, fără să analizeze mai de aproape chestiunea. Și credem că ea merita mai mult de cât sumare notațiuni.

D. Egon Hajek, scriind despre literatura germană din România, arată că în Transilvania ea era naționalistă până la 1907, ca o rezultată a luptelor dintre Sași și Unguri; iar dela acea dată a fost inspirată de curentele apusene. Impământentorul curentului modernist în literatura aceasta, este Adolf Meschendörfer care la 1907 a făcut să apară revista «Karpauthen» în jurul căreia a adunat talentele tinere. Revista a dispărut în primele zile ale războiului, în timpul căruia literatura sașă nu mai dă semne de viață. Dar îndată după război apare «Ostland» la Sibiu, care grupează în jurul său talentele din aproape întreaga țară, reîntoarse depe câmpiile de luptă. În 1920 apoi se pune bazele unei case de editură, care dă nu peste mult posibilitate de a se arăta publicului următoarele tinere talente: Karl Bernhard, Herman Klöss, Helena Burnaz, Egon Hajek, O. Fr. Krasser. Aproape toți aceștia se remarcă prin modernismul pe care-l cultivă poate cu exagerare și care în multe cazuri ia proporțiile grotescului.

În afară de această pleiadă, mai au Germanii de aici o alta, cea bănățeană, care s'a impus încă înainte de război și în Germania deși în privința talentului sunt mai prejos de scriitorii sași, cunoscuți numai în Ardeal.

Cronicarul nu-și uită nici de bucureșteanul O. W. Cisek, care s'a impus ca expresionist talentat.

O altă cronică arată că Zola, al cărui naturalism în literatură a dat greș, va rămâne ca unul ce a îndreptat privirile urmașilor spre socialism, prin faptul că și-a ales personajii aproape numai din clasa oropsită.

D. Dienes analizează filozofia lui Vladimir Solowiew, gânditorul rus, decedat la 1900, care a fost continuator al lui Tolstoi, arătând că cea mai bună filozofie e cea a statului teocratic.

Ni se anunță înființarea la Viena a unei societăți cinematografice, care urmărește propagarea culturii în toată lumea cu ajutorul filmului, ceea ce ar da o nouă orientare și industriei și menirii viitoare a cinemau-lui. I. T.

Implinirea celor cinci ani dela declararea războiului nostru, a fost din nou prilej de abundentă literatură ocazională. Intre două evenimente comentate fugar, bietul profesionist al condeiului, s-a mărginit să confecționeze câteva șire tot atât de fugare, grăbit să se achite de această sarcină supranumerară pentru a se întoarce la senzaționalul ciocnirilor din Silezia și al ultimilor declarațiuni făcute de dl Mihalache. Nu e de mirare dar, că această aniversare pe care am fi dorit-o altfel serbătorită decât prin *Tedeum-uri* oficiale și lăncedă literatură de vară; n'a adus nici o tresărire de conștiință și nici o muștrare în suflete. Eveniment divers, a fost covârșit de prinderea bandelor ce jefuesc conacurile din Moldova.

O singură publicație *Ideia Europeană*, a scuturat o clipă indiferența lectorului dând tiparului textul inedit al jurământului făcut de ostaticii din Săveni. Au fost închiși acolo «oameni de cultură și gândire, profesori universitari, oameni politici, ziariști, avocați. Sub apăsarea morală a evenimentelor acești ostatici au simțit nevoia unei profesii de credință care să fie mai târziu un îndreptar în viață.»

Și spunea acel jurământ, făcut în ziua înălțării Domnului din 917:

«Acești ostatici au avut prilejul să-și facă un serios examen de conștiință și să cumpănească partea de răspundere care revine fiecărui român în soarta nenorocită a țării. Plătind cu privațiuni și umilințe vina altora, ei s'au mângâiat totuși cu gândul că suferințele lor vor putea fi cândva de un folos neamului întreg... De aceia, subsemnatul ostatic din anii 1916 și 1917, internat în satul Săveni, județul Jalomîța, mi-am luat cu jurământ și pe onoare îndatorirea ca de aci înainte, în viața mea publică și privată, să nu execut nici un act și să nu particip, nici la un act al altora, decât după ce îmi voi recapitula, în conștiința mea faptele pe care am avut durerea să le constat în zilele de răstribite națională.»

Și mai departe:

»Inainte de a face credit promisiunilor vreunui politician, din ori-și-ce partid ar fi el, eu, ostatec, nu voi uita procedările nerușinate de îmbogățire ale politicienilor cari au traficată cu influența lor în

Stat, înainte de război, până într'atât că mulți oameni cinstiți doreau în urmă, războiul ca pe un botez de sânge pentru ertarea păcatelor«...

Cinci ani, dela primii morți ai «botezului de sânge»... Nu știm, cu ce strângere de inimă, vor fi recitind acum foștii ostatici dela Săveni, textul jurământului făcut în ziua înălțării Domnului, de mult rămas o hârtie indiferentă și mărturia unei naive copilării. Dar știu că într'acele ceasuri negre, aceleași îndatoriri s'au luat cu jurământ și pe cuvânt de onoare și în altă parte, și de către alți cetățeni ai țării. În serile de »bombardament slab de artilerie«, cum suna Comunicatul Marelui Cartier, ostașii de pe liniile de front, ofițerii rezervelor, cari și dânsii ca și ostaticii dela Săveni erau »oameni de cultură și gândire, profesori universitari, oameni politici, ziaristi și avocați«: sub foile de cort sau în bordeele de adăpost, cutremurați de asprul purgatoriu pe care ni-l trimetea războiul, au simțit nevoia aceluiasi examen de conștiință și aceleași profesioni, care să fie un viitor îndreptar în viață. În Iașii, unde mulțime fixată și mușcată pe mizerie trăia, sub apăsarea tragică a evenimentelor, s'au legat solemn ori discret, între pereții unei înfrigurate camere, aceleași jurăminte, vai! prea curând încălcate.

După cinci ani, eu fost ostatic, eu fost ostaș, eu fost captiv ori fost biată vietate zdrobită de atmosfera morală a evenimentelor, ce pot răspunde conștienței? Valul ne-a cucerit iarăși. »Botezul de sânge«, mult așteptat, ne-a dat câți-va milionari mai mult, câte-va sinistre celebrități și o sălbatecă sete de ajungere, pe care n'am cunoscut-o nici odată atât de nestăpânită, în România ce mică și mizeră.

Cunosc undeva, dincolo de Adjud, între Târgul Ocna și nu știu ce gară cu nume neînsemnat, un cimitir de război, unde dorm mulți, dintre acei cu cari legasem odinioară jurământul naiv. Moartea, lor le-a dat deslegare. Din treacățul trenului, am văzut crucile strâmbe, cununile de stejar uscate, florile târzii de mac cu roșul închegat. Prin gardul de sârmă rupt, străbătuseră câțiva viței cenușii cari rumegau iarba grasă, cu neturburata mulțumire de sine bovină.

Cu cât, cu ce, ne simțim noi mai presus de absentă lor conștiință?

Cu ce accent de sinceră durere, își numără dl Iorga pe degețe ascultătorii dela Cursurile de vară din Văleni!

În afară de localnici, de câțiva vilegia turști, de învățătorii cari își fac pregătirea pentru definitivat la Ploiești, un Bănățean, un Bucovinean și doi Ardeleni. În același timp, cursurile de vară ale Sașilor dela Sibiu, fac săli pline și au

trezit în toată presa germană a Ardealului un interes, care ne umilește în puțina noastră credință, oficială și a tuturor, în valoarea culturii. Nici prezența dlui de Martonne, nici a savanților Englezi, nici cursurile ținute de profesori sau oameni de cultură, cu autoritate de mult câștigată, și nici mai ales magica și neobosită însușețire, pe care dl Iorga o dă tuturor problemelor animate de verbul său; nu au clintit indiferența publicului românesc.

Tineretul care avea atâtea de învățat acolo, nu a găsit necesar să rupă nici o zi de lenevoasă vacanție, pentru a merge să teaurizeze elemente de cultură, ce nu se culeg doar numai din paginile stricte ale manualelor de școală. Acea studențime de odinioară, care găsea în învățăturile d-lui Iorga cel dintîi îndreptar în viață și care făcea din Cursurile dela Văleni cel mai însemnat eveniment cultural al anului, pare strivită de aceeași atmosferă morală care ne-a șters tuturor îndrăzneala unui entuziasm. Chemarea dlui Iorga a sunat în pustiu. Și golul acesta se cascadează deosebire negru, după aceea neînfrântă risipă de fraze, care a înăbușit serbătorirea învățatului nostru istoric, de acum câteva săptămâni.

De rădăcinile în suflet, ale acestor meșteșugite, »fraze bizantine«, ce i s'au oferit prinos cu acest prilej; dl Nicolae Iorga are prea curând cuvânt a se îndoi. Iar golul sălilor de curs, se complectează cu vilegiaturisti în treacăt.

Două știri, apărute în aceeași zi. Din inițiativa dlui Octavian Goga, se vor ridica în Cismigiu, trei busturi care să ne păstreze amintirea materializată, a lui Iosif, Anghel, și Chendi. Și alta: Un comitet în frunte de D. Iov fost inspector al Artelor în Basarabia și cu administratorul financiar de Hotin, au hotărît ridicarea unui bust al poetului Iosif în acel oraș.

Lăudabile neîndoios amândouă inițiativele. Ministrul poet Goga, nu are memoria ingrată, și își manifestă astfel neuitata prietinie, pentru cei trei dispăruți, uniți în viață, despărțiți apoi și în sfârșit iarăși apropiați printr'acelaș crunt destin.

Dar un bust al lui Iosif, tocmai la Hotin... Nu vi-se pare aceasta o muștrare adresată Ardealului? Cunoaștem, mulți aci, ajunși în situații nevisate, cari nu conținesc a-și povesti, cu îndestulă vanitate, prietenia ce i-a legat odinioară de nefericitul poet al Patriachalelor. Niciodată însă, nici odată, nu am auzit, măcar în ceasurile când generos omul își croiește

obligații himerice; nici odată, nu am auzit străbătând piosul gând de a porni o inițiativă la fel cu aceea a... administratorului de Hotin. Suflete moarte — cum i-am numi astfel pe aceștia?

Și fiindcă e vorba de monumente: nu ar fi oare cel mai trainic, însăși opera celor dispăruți, tipărită și răspândită în public în mii de exemplare, efitine, îngrijite și la îndemâna tuturor? Volumele lui Anghel și Chendi nu se mai găsesc nici la antiquării. Multe din scrisorile lor nu au fost niciodată adunate în volum și zac risipite în pagini de reviste și ziare. Iar editarea postumelor lor nu a fost anunțată de nimeni.

Înainte monumentelor de bronz și de marmoră, ne uităm o îndatorire mai aproape de realizare și poate mai neretată. Casa școalelor edifează însăși pe d. Ghiță Ranetti și N. N. Beldiceanu. Pe când Radu Cosmin? c. p.

Ziarul „Satu Mare“ scrie că prin părțile ungurene ale țării, sau găsit studenți, români, cari să spună că pe anul școlar viitor se vor înscrie la universitățile din Ungaria, ele fiind mai serioase decât ale noastre.

Presa comentând știria denunță pe dornicii aceștia de ceva așa de serios, ca drept fii de renegați și ca niște calomniatori! nevrândnici cari hulesc instituțiile noastre fără să le cunoască

E drept, dorința studenților din părțile ungurene pune destul trandafiriu pe obrajii noștri, ca indignarea presei să nu fie legitimă. Dar e de discutat, dacă tocmai seriozitatea studiilor rechiamă pe sârguincioșii elevi în capitala lui Horty sau amintirea poetică a nopților budapestane, sub al căror mândru cer înstelat, cu valuta actuală a leului în Ungaria, se pot face minuni de... învățătură. Și într'un caz și într'altul firește junii aceștia cuprinși subit de atât de nobile avânturi, nu puteau motiva bunului și veșnic credulului lor părinte, gustul neașteptat și lăudabil, ce le-a venit odată cu căldurile, decât prin primul argument.

Cât despre seriozitatea studiilor universitare dela București ar avea cuvânt ascultat numai studenții ardeleni cari au studiat acolo. Despre universitatea din Cluj, studenții ardeleni de aci, deși nu tocmai prea entuziasmați, spun destul bine.

Dar s'o mai fi putut întâmpla ca vre-unii din cei cu seriozitatea, să fi avut toată bună voința să se înscrie la facultățile universității din Cluj. Ar fi întâlnit astfel pe sălile înaltei școli unele figuri universitare locale și le-ar fi cerut lămuriri camaraderești; iar figurile universitare amintindu-și ce e cu ele prin părțile locului se vor fi gră-

bit îndată să pună pe aerul lor obișnuit copilăresc, un strat de doctorală morgă de magistru.

Văzând că pe-aicea din grabă și nebăgare de seamă s'au adus și profesori impulberi, oei dornici de seriozitate și-au văzut de drum.

Le atragem atenția însă că s'au zorit. Alături de figurile juvenile cu pricina, ar fi putut afla multe, foarte multe figuri într'adevăr universitare, fără strâmbături leoniene de împrumut.

Gib.

Intr'un număr al „Revistei Moldovei” de la Botoșani se face recenziia admirabilei cărți: „Oamenii în Război” a lui Andreas Latzko. Recenzentul antrenat de entuziasm comite imprudența de a recunoaște fără rezerve marea valoare artistică a operii scriitorului ungar, sigur, nebănuind că la Târgul Mureșului se găsește o gazetă economică ce face radicale exproprieri literare și apără, de câte ori i se prezintă ocazia, demnitatea literaturii române pângărite.

Astfel numărul cu pricina ajunge în mâna redactorului literar al ziarului „Ogorul”, și amicul nostru scrie un foileton în care cere nici mai mult nici mai puțin decât confiscarea cărții lui Latzko, și arestarea imediată a colegului său de la „Revista Moldovei”.

Ce noro pe Dl Gala Galaction că redactorii „Ogorului” nu cetesc „Viața Românească”, altfel demult ar fi stat la pușcărie! De alte reviste nu mai amintim. Noi, în ce ne privește, tăcem chitic, ridicând osanale providenței.

Interesant e că „patrioticul literat” care expropiază fără scrupule pe Nenițescu, n'a cetit cartea lui Latzko, deducând de recenziia „Revistei Moldovei” că ea a apărut „în zilele acestea”.

O știre de gazetă ne informează că «Dl. Petrovici, ministru ad-interim la culte și arte, a instituit prin analogie cu teatrele din regat, un comitet și pe lângă direcțiunea teatrului din Cluj.

În acest comitet au fost numiți d-nii Bogdan-Duică, V. Bogrea și Ștefănescu-Goangă».

Hotărîrea ministrului ad-interim la arte era o necesitate îndelung simțită. De doi ani de zile de când funcționează, Teatrul Național din Cluj este câmpul celor mai curioase experiențe artistico-culturale. Înstituirea unui comitet de lectură care să scoată din ambara direcțiunea, credem că ne va scuti de prezența Mesalinelor, Cinematografelor, Loricilor și Femeilor noastre din viitoarele repertorii.

Avem un singur regret, care e și o curiozitate. Nu prea înțelegem de ce s'a așteptat venirea d-lui Petrovici la căma ministerului artelor pentru a se intra în legalitate? (Nu analogie, cum se exprimă notița informativă a ziarului bucureștean).

Dacă aplicarea legii și regulamentului de funcționare al teatrelor din România, în baza cărora s'a pus în funcțiune și Teatrul Național clujan, ar fi fost făcută de către dl Octavian Goga, titularul departamentului, poate că articolul 3 din lege ar fi fost mai bine împlinit. Dsăinsuși fiind poet, ar fi avut poate mai puțin dispreț pentru tagma scriitorilor, cari dealtfel au dreptul să-și trimită câte un reprezentant ales în comitetul de lectură al teatrelor.

Așa, dl Petrovici fiind profesor era natural să-și părtinească breasla și să alcătuiască un comitet didactic compus dintr'un profesor de istoria literaturii române, un fiolog și un psiholog.

Ori cum însă, trebuie să o repetăm, dispoziția e bună, și dacă în loc de revoltătoare spectacole cu piese de varietate, vom avea reprezentații somnifiante, cu atât mai bine.

Avem cel puțin un comitet de lectură răspunzător pentru serile când interpretii vor sbiera prea tare. d. i. c.

Muzica futuristă, cu «bruiteurii» ei intraductibili s'a bucurat din partea presei de o faimă mai mult de caracter humoristic. Concertul anunțat la Paris, la teatrul Champs-Élysées a făcut sală plină. Dar cele șase compoziții muzicale, create și conduse de maestrul Antonio Russolo, au fost executate în mijlocul vociferărilor, strigătelor de animale, șuierăturilor de sirenă. La protestările tradiționaliștilor s'au alipit avant-gardiștii școalei dadaiste »geloși, ne spune o cronică pariziană, de a azista la o revelație încă embrionară dar plină de viitor». Cum se vede, ne aflăm în plină și geloasă concurență între reformatori.

Dar în »La revue de l'Epoque» d. Luigi Russolo, inventatorul »bruiteurilor» și fratele compozitorului futurist, dă câteva interesante lămuriri și încearcă a justifica teoretic noua concepție muzicală. Înregistrăm cu titlul de document aceste note, cari ascund poate un fecund germene al vitoarei evoluții muzicale.

Viața antică— spune d. Luigi Russolo, nu a cunoscut de cât liniștea, căci natura e calmă și zgomotele ei nu sunt nici intense, nici îndelungi nici variate. Furtunile, uraganele, avalanșele, cascadele și mișcările telurice, nu o agită de cât izolat și excepțional. De aceea, primul sunet pe care omul l'a scos dintr'un fluier de trestie sau dintr'o coardă întinsă, l'a impresionat adânc. Popoarele primitive au atribuit sunetului o origină divină. L'au încunjurat de un respect re-

ligios și preoții l'au utilizat pentru a îmbogăți riturile de un nou mister. Astfel s'a născut concepția sunetului ca existând aparte, deosebit și independent de viață. Și de aci născu muzica, dar tocmai prin această atmosferă hieratică fu paralizată în evoluția ei.

Grecii, cu teoria lor fixată matematic de Pithagora și după care nu admiteau de cât întrebuițarea câtorva intervale consonante, au limitat domeniul muzicii și au făcut aproape imposibilă armonia pe care o ignorau cu desăvârșire. În evul mediu, acordul nu exista încă, desvoltarea diferitelor partituri, nu era verticală ci simplu orizontală. Dorița și căutarea unității simultane de sunete diferite (adică acordul, sunet-complex) s'a manifestat gradat trecând de la acordul perfect la acordul îmbogățit de câtră disonanțe de pasagiu, pentru a ajunge la disonanța persistentă și complicată a muzicii contemporane.

Această evoluție a muzicii e paralelă cu multiplicarea crescândă a mașinilor ce participă muncii omenești.

În atmosfera sgomotoasă a marelor orașe, ca și în câmpiile altădată tăcute, mașina produce astăzi un atât de mare număr de zgomote variate, încât sunetul pur, și monotonia sa nu mai naște nici o emoție. Pentru a excita sensibilitatea noastră, muzica s'a desvoltat cautând o polyphonie mai complexă, și o variație mai mare de timbre și colorit instrumental.

Urechea unui om din secolul XVIII-lea, n'ar fi suportat intensitatea discordantă a unor anumite acorduri produse de orchestrele noastre (triplate ca număr de executații). Urechea noastră dimpotrivă savurează această complexă muzică, obicnuită cu trepidațiile vieții moderne. Ori, cea mai complicată orchestră, se reduce la patru sau cinci categorii de instrumente: instrumente cu coadele atinse, cu coadele pișcate, instrumente de metal cu vânt, de lemn cu vânt și instrumentele de percusiune. Muzica modernă se trudește ca din acest strâmt cerc să creeze o nouă varietate de timbre, amestecând în diferite chipuri sunetele deja cunoscute.

Această sărăcie instrumentală, a căutat să o repare d. Luigi Russolo, inventatând »bruiteurii», cari nu sunt de cât instrumente de muzică noi cu timbre noi și modificabile după voință. Cu aceste instrumente — inventatorul ne spune, — se pot executa melodii diatonice și cromatice în toate tonurile posibile ale gamei și în toate ritmurile. Sunt bruiteuri cu manivelă și bruiteuri cu... butoni electrici.

Până acum, inventatorul și-a perfecționat sistemul, creind 29 bruiteuri diferite după cum urmează:

- 3 Hululeuri
- 3 Grondeuri
- 3 Crepiteuri
- 3 Strideuri
- 3 Bourdoneuri
- 3 Glouglouteuri
- 2 Eclateuri
- 4 Croasseuri
- 4 Froufrouteuri
- 1 Sibileur.

Cu oarecare bunăvoință, am fi putut traduce poate homericele denumiri, dar le-am redat întocmai pentru a nu răpi savoarea primului botez. De altfel inventatorul, ne previne, că »bruiteurii în general și glougouteurii și fronfronteurii în special sunt mai agreabili urechei de cât cele mai dulci instrumente de orchestră«.

O fi, nu spunem. Până la un punct teoriile maestrului Russolo, ne par oarecum firești. Dar parecă, tot preferăm mai degrabă un simfonic, decât dulcile armonii ale celor 19 bruiteurii; iar la un chef ne-am împăca mai bine cu vioara lui Laie Chiorul, decât cu un glougouteur, froufronteur, eclateur, grondeur și un urlător cu manivelă, sau fie chiar cu buton electric.

Vacanța s'a sfârșit. Trenurile țixite descarcă în fiecare seară, în gările cenușii și cu zidurile încă încropit de năduful zilei, cetățeanul întors la temnița biroului, a bibliotecii, a sălei de curs, ori a cafenelei cu fumul acru. Câteva zile încă ochiul mai păstrează în retină, amintirea priveliștelor desmierdătoare, cu vârfuri de munți crestate pe cer sau cu țarmuri de mare presărate cu nisip de aur. Câteva zile plămâni mai păstrează parecă în bronhiile ascunse, o rămășiță din aerul pur și din parfumul răcoros al colțului de vilegiatură. Apoi fețele se veștejesc iară ochiul se resemnează orizontului baricadat de ziduri sure, plămâni pompează uniform aerul viciat de fum, de miresme urbane, de praf, de vapori de benzină și de arome de ulei. Amintirea lunei de vilegiatură trecută și nădejdea lunei de vilegiatură viitoare, dela anul, rămân singura consolare.

Dar transportat vertiginos, dintr'un colț de țară la altul, în cutile vagoanelor închise, omul modern a uitat de mult, ori nici nu cunoște poezia drumurilor de odinioară. De la cafeneaua cu orchestră a orașului, până în vâlceaua fără țipenie de șgomot a unui munte de odihnă, e cale de o singură noapte străbătută dormind în vagon-lit. Schimbarea se face brusc și confortabil. Confortabil și prozaic. Cu aceasta obicinuiți, lectura frumoasei cărți a lui Jean Bonnerot, *Les routes de France*, înseamnă o adevărată incursiune într'o atmosferă de poezie nouă necunoscută.

Apar acolo într'o magică viziune, drumurile romantice de odinioară, străbătute

de cavaleri și pietoni, unde vizitei și diligențe se grăbeau sau întârziuau într'o fraternă familiaritate. Astăzi, aceste drumuri palide în peisagiile de iarnă sau în zilele prăfuite de Iulie, au rămas pustii, abia scuturate din când în când de vuetul unui automobil deslănțuit ca un bolid. Altă dată ele erau însuflețite ca străzile unui oraș, aveau moravurile lor, obiceiurile lor, haltele lor, primejdiile lor și plăcutele lor aventuri. Se mânca, se dormea, și târgurile sau hanurile nu însemnau decât etape provizorii. Într'o lume arhaică și pitorească, acele vechi artere, străbăteau ținuturile între orașe depărtate, ca drumurile populate ale Indiei unde Kim și omul sfânt, călătoreau spre o țință misterioasă. Diligențele se mișcau cu încetineală de crab. Din treacăt se întrevedea după perdelele trase o femeie alăptând un prunc, un elegant cu gulerul până la urechi șoptind un madrigal, Manon și Desgrieux legând episoadele aceluiaș etern roman. Vechi hoteluri și vechi hotelieri, bătrâne hanuri și bătrâni hangii, cârciume de răscruce cu firme joviale și briganzi de drumul mare, cari au inspirat o întreagă literatură romantică.

Intorcem filă după filă, și ne întrebăm cine va evoca oare și drumurile noastre, și hanurile de schimb cari se mai văd încă ruinate la cruce de drumuri, și toată poezia aceluia trecut atât de apropiat, al cărui atmosferă ne-o păstrează în literatură doar Hanul lui Mânjoală, Hanul Boului sau Povestea cu Petrișor...

Primum:

O SCRISOARE

Domnilor Redactori.

În No. 8 al revistei Dvs. publicați 2 scrisori ale prietenului St. O. Iosif, adresate mie.

În nota de introducere spuneți că le aveți de la un prieten și că sunt scoase dintr'un dosar al curții Marțială.

De drept acele scrisori, ca și toate cele rătăcite în timpul războiului, îmi aparțin și cred că e bine să știe toată lumea cum au ajuns la Curtea Marțială.

Cea mai frumoasă epocă a vieții mele am închinat-o Ardealului, rob de convingerea că propovăduirea culturai naționale e singura politică reală, care poate călăuzi conștiința poporului nostru spre unitate. Am redactat de la 1902—1914 revista „*Luceafărul*” și de la 1906 mi-am deditat întreaga putere de muncă „*Asociațiunii*”, reorganizând-o, țărind și răspândind milioane de broșuri între țărani, redactând revista „*Transilvania*”, aranjând mii și mii de conferințe la sate și orașe și înzestrând Muzeul din Sibiu.

Toate le-am făcut dând tot ce aveam mai bun în suflet, fără să aștept de la nimeni nici o recunoștință. Îmi pare bine că „*Asociațiunea*” își continuă activitatea pentru a-și împlini un nou rol cultural în România întregită.

În timpul activității mele din Ardeal, aveau obiceiul de a aduna tot ce putea să lămurască pentru un istoric modestul te-

ren cultural și literal pe vare l-am cultivat.

Lăzi întregi cu manuscrise de la frunțașii gândirii românești și teancuri de scrisori prețioase alcătuiau arhiva publicațiilor pe cari le-am condus. La izbucnirea războiului, după campania din Galiția, am trecut Carpații ca să-mi fac datoria, lăsând pradă răzbumării ungurești, părinții, biblioteca, arhiva tot ce aveam în Ardeal.

Autoritățile Ungare mi-au închis părinții, mi-au pus sub sechestru și mi-au licitat tot. Documentele la care presupuneau că vor găsi dovezi și complici de trădare le-au trecut la Curtea Marțială. În cele mai multe n'au descoperit însă decât versuri, povestiri și scrisori inofensive.

Multe din aceste lucruri ale mele au ajuns în mâini particulare, cari izolate și fără cunoașterea împrejurărilor cari le au dat ființă nu pot fi de folos nimănui.

De aceea fac apel la toți, cei ce sunt în posesiunea astor fel de documente să mi le trimeată prin poștă, la adresa mea, București Bdul. Dacia No. 4.

Dacă voi reuși să le completez, cine știe poate voi găsi răgaz să le fac utile celor ce se interesează de viața Ardealului, premergătoare actului unirii de la Alba-Iulia.

Primiți, vă rog urările mele de bine pentru revista ce o conduceți și o prietenească strângere de mână.

OCT. TĂSLĂUANU.

Cărți

Al. Lascarov-Moldovanu. *Povestirile lui Spulber.* Ed. Ramuri, Craiova. Prețul 15 lei.

Antonin Nour. *Le Reduplicazioni.* Roșiorii de Vede. Prețul 3 lire.

Dr. Ioan Coștinescu și Dr. Al. Comaniță. *Pericolul social al sifilisului.* Publicația Casei Naționale „Regina Maria”, Piatra — N. Prețul 2 lei.

Reviste și ziare

Ideea europeană. A. III, N. 73, București.
Muzica. A. III, N. 1, N. 2, N. 3-4, N. 5-6. București.

Ramuri. A. XV, N. 6, Craiova.
Revista Teologică. A. XI, Nn. 6-7, Sibiu.
Viața Românească. A. XIII, N. 8, Iași.
Stropi de rouă. A. II, N. 2, Ploești.
Foiața Tinerimii. A. V, N. 11, București.
Eroina. A. I, N. 1, Câmpulung.
Brazde adânci. A. I, N. 3, București.

Reviste străine

Revue bleue. A. 59, N. 14, Paris.
Les Marges. A. 18, Tome XXXI, N. 86
15 August 1921 — Paris,
L'Europe Nouvelle — A. 4, N. 33, 13
August 1921 — Paris.
L'Europe Nouvelle — A. 4, N. 34, 20
August 1921 — Paris.
Le Monde Nouveau — A. 4 N. 2, vol.
III, Iunie 1921 — Paris.
Le Monde Nouveau — A. 3, N. 7, vol.
III, Iulie 1921 — Paris.
La Nouvelle Revue Française — A. 9.
N. 5, 1 August 1921 = Paris.
La Grande Revue — A. 25, N. 7, Iulie
1921 — Paris.
Le Crapouillot ... 16 August 1921, Paris.

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286. Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, tărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Francaise

Revistă lunară pentru literatură și critică.
Abonament anual 48 franci.
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe).

Les Marges

Revistă literară fondată în 1903 de către
dl Eugène Montfort
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația : Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția : 5 Rue Chaptal, Paris (IXe).

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale
economiei politice și finanței internaționale

trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice
și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil, Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe),

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni.
61. Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

La Grande Revue

Revistă pentru toate ramurile de cultură.
Abonament anual 38 franci.
37, Rue de Constantinople, Paris (8e).

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale,
economice, literare și artistice între Franța
și străinătate.
Apare lunar Abonament anual 50 franci.
42, boulevard Raspail, Paris (7e).

GÂNDIREA

LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Redacția și administrația: CLUJ, CALEA REGELE
FERDINAND No. 38.

Abonamente: 1 an 60 Lei; 6 luni 35 Lei; 3 luni 20 Lei. ∴ Pentru
instituțiuni și autorități 120 Lei anual. ∴ În străinătate
120 Lei anual.

Insertii și Reclame: se fac la administrația revistei în condițiunii foarte
avantajoase, la achizitori împuterniciți și toate agențiile
de publicitate cu un scăzământ de 20% sub tariful
celorlalte publicațiuni similare.

Redacționale: Pentru recenzii și anunțarea apariției dnii autori și
casele de editură sunt rugate a trimite câte două exem-
plare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cățile și manus-
crisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare: Bistrița, Brașov, Timișoara.

Secția de Mărfuri:

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru cereale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.
Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări. Imprumuturi pe gaj, Conturi curente, Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devez etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate întese.

20-3

1

Prima fabrică de blănuri

Frații Martonffy

Cluj, Calea Traian No. 84.

Magazinul central

Calea Regele Ferdinand 35.

Cel mai mare asortiment de specialități de blănării, cu asigurări în contra stricăcunilor de molii

Cea mai reușita expoziție de la Târgul de mostre din Cluj.

Magazinul central este asortat cu tot felul de blănuri de astragan, lutru, top ect. Garniturile cele mai fine de vulpe alasca etc.

Frații Martonffy au fost decorați cu brevert, la marea expoziție de blănuri din Bruxelles

Toate comenzile de blănării, sa executa în 8 zile. Desfide orice concurență.

19-12

1

COFETĂRIA BONCESCU

CLUJ—TIMIȘOARA

Aranjată în cel mai elegant stil, este locul de întâlnire pentru toată lumea distinsă. Cele mai bune bonboane, torturi, prăjituri și orice alte produse, în arta bonboneriei se găsesc numai la Cofetăria Boncescu

20-6

CLUJ—TIMIȘOARA

COFETĂRIA BONCESCU